

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Avtor:
Janez Nedog

Mentor:
redni profesor dr. Janko Prunk

JUDOVSKÉ DRUŽBENO-POLITIČNE IN VOJAŠKE ORGANIZACIJE IN NJIHOV
POMEN ZA NASTANEK DRŽAVE IZRAEL

Diplomsko delo

Ljubljana, 2002

KAZALO

SEZNAM KRATIC IN SLOVAR.....	4
UVOD	5
1. METODOLOŠKI OKVIR	6
1.1. PREDMET RAZISKAVE	6
1.2. CILJI RAZISKAVE	7
1.3. HIPOTEZE	7
1.4. METODE.....	8
1.5. ZGRADBA DELA	9
1.6. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	9
1.6.1. Diaspora.....	9
1.6.2. Nesionisti	10
2. ZGODNJA SIONISTIČNA GIBANJA IN NASTANEK SIONIZMA.....	11
2. SIONIZEM - NASTANEK JUDOVSKEGA NACIONALNEGA GIBANJA.....	12
2.1. SIONISTIČNA ORGANIZACIJA.....	13
2.1.1. Struktura sionistične organizacije.....	14
2.1.2. Instrumenti Sionistične organizacije za doseganje cilja	15
2.2. DVE SMERI SIONIZMA ZA OBLIKOVANJE JUDOVSKE DRŽAVE.....	17
3. RAZVOJ SIONISTIČNEGA GIBANJA PO HERZLU	18
4. RAZVOJ IDEOLOŠKIH SIONISTIČNIH GIBANJ	18
4.1. SOCIALISTIČNI SIONIZEM IN RAZVOJ LABURISTIČNEGA GIBANJA..	19
4.1.1 Oblikovanje socialdemokratske stranke	20
4.1.2 Skrajno levičarske skupine in promarksistične stranke	23
4.2. SPLOŠNI SIONIZEM	25
4.3. GIBANJE MAKSIMALISTIČNIH ZAHTEV - REVIZIONIZEM	27
4.4. VERSKI SIONIZEM	29
4.5. OSTALE STRANKE	29
5. PIONIRSKA MLADINSKA GIBANJA	30
5.1. Zveza judovske mladine - Hehaluc	31
5.2. Mladi stražar in marksizem - Hašomer hacair	32
5.3. Betar in vzpon skrajnega nacionalizma.....	34

6. RAZVOJ JUDOVSKÉ SKUPNOSTI V PALESTINI	36
6.1. Pomen druge alije in vnos socialističnega elementa 1905-1917	36
6.2. Balfourjeva deklaracija	37
6.3. Razvoj jišuva od 1918 do 1946	38
6.4. Bela knjiga 1939	39
7. PREBIVALSTVO IN VPLIV IMIGRANTOV NA RAZVOJ JIŠUVA.....	40
8. POLITIČNA SAMOUPRAVA IN PREDSTAVNIKI SIONIZMA.....	43
8.1. Skupščina in narodni svet	43
8.2. Judovska agencija	44
8.2.1. Pristojnosti Judovske agencije	46
9. GOSPODARSKE IN AGRARNE ORGANIZACIJE	46
9.1. HISTADRUT	46
9.2. KOLEKTIVNA IN KOOPERATIVNA AGRARNA NASELJA	47
9.2.1. Kibuc - kolektivno agrarno naselje	47
9.2.2. Mošav - kooperativno agrarno naselje	48
10. OBRAMBNI SISTEM JIŠUVA - VOJAŠKE ORGANIZACIJE	49
10.1 Hašomer	49
10.2. Judovska legija	50
10.3. Judovska obrambna organizacija v Palestini - Hagana.....	51
10.3.1. Mladinski organizaciji Hagam in Alumim	53
10.3.2. Elitne enote hagane: Palmah	54
10.4. Obveščevalni segment obrambnega sistema jišuva	55
11. PARAVOJAŠKE JUDOVSKÉ ORGANIZACIJE	56
11.1. IRGUN	56
11.2. LEHI	58
12. SKLEP	59
VIRI IN LITERATURA.....	61
PRILOGA A: TEMELJNA IDEJA SOCIALISTIČNEGA SIONIZMA	65
PRILOGA B: REZULTATI VOLITEV V SKUPŠČINO (ASEFAT HANIVHARIM) JIŠUVA V LETIH 1920, 1925, 1931, 1944	66

SEZNAM KRATIC IN SLOVAR

SO - Sionistična organizacija
JA - Judovska agencija
JKB - Judovska kolonialna banka
JKP - Judovska kolonialna policija
JNS - Judovski nacionalni sklad
NSO - Nova sionistična organizacija

SLOVAR:

Asefat hanivharim - Voljena skupščina
Bilu - mladinsko gibanje prve alije
Betar - mladinsko revizionistično gibanje
Hašomer - hebr. Stražar - Judovska obrambna organizacija od 1909 - 1920
Hašomer hacair - hebr. Mladi stražar - mladinsko sionistično marksistično gibanje
Hagana - hebr. Obramba - Judovska obrambna organizacija od 1920 - 1948
Hehaluc - hebr. Pionir - mladinsko pionirsko gibanje
Histadrut - Glavna federacija dela
Hibat cijon - hebr. Ljubitelji siona
Irgun cevaj leumi - revizionistična vojaška organizacija
Jišuv - judovska skupnost v Palestini
Keren hajesod - denarni sklad Sionistične organizacije za splošni razvoj judovske skupnosti v Palestini
Lohamej herut jisrael - skrajno nacionalistična vojaška skupina
Mapaj - združena socialdemokratska stranka
Mizrachi - gibanje verskih sionističnih skupin
Mošav - kooperativno agrarno naselje
Va'ad leumi - narodni svet - politična institucija judovske skupnosti v Palestini

UVOD

Rimske legije so leta 70 z zavzetjem Jeruzalema in zrušitvijo Templja zadušile judovski upor, rimski maščevalni in podrejevalni ukrepi so judovske prebivalce prisilili k umiku iz Palestine. Za Jude se je začelo obdobje dvatisočletne razpršenosti po svetu. Judovska vera je postala primarni identifikacijski steber Judov, ohranjala in spodbujala je zavest o vrnitvi h gori Sion in ponovni vzpostavitvi Izraela. Kljub mnogim pozivom samooklicanih prerokov, mesij in verskih gibanj nikomur ni uspelo, da bi mu prisluhnile množice Judov.

Konec devetnajstega stoletja je celotno Evropo zajel val antisemitizma, ki se je pojavljal v različnih oblikah. Teodor Herzl, asimiliran avstrijski Jud je v znak razočaranja nad evropsko družbo spisal pamflet Judovska država, ki je postal temelj najbolj spektakularnega, ambicioznega nacionalnega gibanja v zgodovini, katerega namen je bil stvaritev države v Palestini za ljudstvo, ki je živelo razkropljeno po celotnem svetu.

Sionizem je moral za dosego cilja oblikovati številne organizacije, s katerimi je lahko deloval proti začrtanemu cilju. Zaradi pluralnosti in demokratičnosti gibanja so se znotraj njega oblikovali mnogi pristopi do izgradnje judovske države in se kazali v številnih sionističnih ideoloških gibanjih, ki so jih predstavljale politične stranke. Sionistične stranke so delovale na ravni diaspore, kjer so bile udeležene znotraj struktur Sionistične organizacije in je bil njihov namen širjenje sionizma, mobilizacija množic in izvajanje postopkov za dosego politične finančne podpore ter izvajanje imigracije svojih članov v Palestino. V Palestini so judovske politične stranke in gibanja gradili, vzpostavljali družbeno socialne sisteme, s katerimi so omogočali absorbcijo in zagotavljanje potreb članstva. Politične stranke in ideološka gibanja so v Palestini sodelovala v izgradnji ekonomskih in političnih institucij ter so skupaj z njimi oblikovali družbenopolitične procese v Palestini. Ogroženost in izpostavljenost palestinskih Judov je bila vzrok za nastanek različnih judovskih vojaških organizacij, ki so imele ključno vlogo pri razvoju judovske skupnosti v Palestini.

1. METODOLOŠKI OKVIR

1.1. PREDMET RAZISKAVE

Predmet raziskave tega diplomskega dela je pregled razvoja judovskih družbenopolitičnih in vojaških organizacij in njihov vpliv na nastanek države Izrael. Predstavljena je Sionistična organizacija, njen način delovanja, struktura in ideja, ki jo je vodila. Opisane so pomembnejše stranke, skupine in vojaške organizacije, izognil pa sem se predstavitvi nesionističnih družbenopolitičnih organizacij. Poleg analize strukture in načina delovanja organizacij je predstavljen njihov vpliv na celotno sionistično gibanje in njihovo delovanje znotraj judovske skupnosti Palestine. Predstavljena je ideološka podstat posameznih strank in njihov prispevek k oblikovanju judovske družbenopolitične entitete v Palestini in njen postopen razvoj k neodvisni judovski državi.

Ob upoštevanju širokega konteksta, ki ga zajema tema judovskih družbenopolitičnih in vojaških organizacij, so v raziskavi predstavljene tiste družbenopolitične organizacije, ki so aktivno in opazneje sodelovale pri razvoju in usmerjanju sionističnega gibanja. Predstavljeni so laburistično gibanje, splošni sionisti, revizionisti in versko sionistično gibanje, to so bile glavne ideološke smeri, ki so vplivale na delovanje sionističnega gibanja in na oblikovanje različnih družbenopolitičnih organizacij znotraj njega. Ker so stranke in skupine oblikovale široko razvejano organizacijsko strukturo, je diplomsko delo omejeno zgolj na predstavitev tistih segmentov posameznih organizacij, ki so vidneje vplivali na politično delovanje posamezne organizacije.

V nalogi so opisane politične in ekonomske institucije judovske skupnosti v Palestini, skozi katere so posamezne stranke izvajale svojo politiko in vodile palestinske Jude. V posameznem delu je opisan tudi sistem agrarnih naselij, ki je kot specifičen produkt sionizma zaznamoval razvoj in nastanek Izraela.

Judovske vojaške organizacije so predstavljene v zadnjem sklopu dela, kjer je predstavljena evolucijska rast judovskih obrambnih organizacij. Zaradi lažjega razumevanja je v diplomskem delu opisan potek zgodovinskega

dogajanja v Palestini od leta 1904 do 1948 s poudarkom na dogodkih, ki so korenito zaznamovali potek izgradnje judovske skupnosti v Palestini.

1.2. CILJI RAZISKAVE

Namen raziskave je ugotoviti dejanski pomen judovskih družbenopolitičnih in vojaških organizacij na nastanek države Izrael. Razvoj sionističnih ideologij in oblikovanje političnih ideoloških blokov, ki so jim pripadale različne stranke in skupine. V raziskavi nameravam opisati in prikazati način delovanja pomembnejših strank, položaje, ki so jih zasedale, njihov prispevek pri delovanju Sionistične organizacije in judovskih institucij v Palestini. Prek orisa judovskih družbenopolitičnih in ekonomskih institucij želim prikazati okolje, ki so ga za svoje delovanje oblikovale judovske stranke in so v njem tudi delovale. Ker je razvoj judovske skupnosti zaznamovan z nasiljem in je bila država Izrael vzpostavljena z vojno, so predstavljene judovske vojaške organizacije, njihov način delovanja in njihov pomen za nastanek Izraela.

1.3. HIPOTEZE

V diplomskem delu nameravam preveriti naslednji hipotezi:

Hipoteza 1: Judovske družbenopolitične in vojaške organizacije so bile zaradi načinov delovanja tako v diaspori kakor v Palestini ključnega pomena za nastanek države Izrael.

Hipoteza 2: Socialdemokratska stranka Mapaj kot najmočnejša stranka laburističnega gibanja je bila skupaj z gibanjem najbolj pomemben faktor pri razvoju judovske skupnosti Palestine do njenega oblikovanja v državo Izrael.

Pri preverjanju hipotez sem si pomagal z iskanjem odgovorov na naslednja hipotetična (delovna) vprašanja:

- Ali so judovske družbenopolitične organizacije vplivale na razvoj judovske skupnosti v Palestini?
- Kakšen je bil pomen posameznih strank v judovskih političnih in ekonomskih institucijah?
- Kakšen pomen so imela agrarna kolektivna in kooperativna naselja in Histadrut?
- Vpliv judovskih vojaških organizacij na nastanek Izraela?

1.4. METODE

V diplomskem delu sem uporabil različne raziskovalne metode:

1. Z analizo vsebine pisnih virov sem proučil vsebino tako primarnih kot tudi sekundarnih virov. Iz teh sem pridobil informacije, ki sem jih potreboval za predstavitev in razlago dogajanj na področju delovanja judovskih družbenopolitičnih in vojaških organizacij.
2. Zgodovinsko analizo sem uporabil v obliki zgodovinskorazvojne analize za primerjavo razvoja judovskih organizacij. Primarni vir so sporazumi, dogovori in deklaracije, ki so jih sprejele judovske stranke, vidni voditelji sionizma ali so bili doseženi med Sionistično organizacijo in Veliko Britanijo. Sekundarni viri so predvsem dela, ki opisujejo delovanje posameznih judovskih organizacij, sionističnega gibanja v celoti, zgodovino Izraela, avtobiografska in biografska dela.
3. S sistemsko analizo sem analiziral posamezne družbenopolitične stranke in ugotavljal povezave med njimi in sionistično organizacijo. Razumevanje pomena posameznih ideologij in strank pomembno vpliva na razumevanje delovanja celotnega sionističnega gibanja in političnega delovanja Judov v Palestini.
4. Analitično sintetična metoda je uporabljena v povezavi z zgoraj naštetimi metodami dela in omogoča, da na podlagi z analizo pridobljenih informacij oblikujemo celovito predstavitev problematike judovskih družbenopolitičnih organizacij in njihov pomen na nastanek države Izrael.

1.5. ZGRADBA DELA

Diplomsko delo sestavlja poleg uvoda še deset poglavij. Prvo poglavje je metodološki okvir, v katerem je predstavljena metodologija diplomskega dela. Drugo poglavje prikazuje zgodnje sionistične skupine. Osrednji del naloge opisuje judovske družbenopolitične in vojaške organizacije ter njihov vpliv na nastanek države Izrael. V prvem delu so opisani namen, cilji, struktura in instrumenti sionističnega gibanja. Poglavitni del diplomskega dela je predstavitev razvoja različnih sionističnih ideologij in političnih strank, ki so vplivale na izgradnjo različnih političnih in ekonomskih institucij judovske skupnosti v Palestini. Ker je pionirski mladinski dejavnik odigral pomembno vlogo pri razvoju sionizma in nastanku Izraela, so opisane tri poglavitne mladinske organizacije. Za lažje razumevanje vpliva strank in tedanjih razmer v Palestini je podan graf volitev v skupščino judovske skupnosti Palestine in opis zgodovinskega razvoja te skupnosti, opisani so poglavitni dogodki, ki so vplivali na njegov razvoj. Sledi opis judovskih političnih in gospodarskih institucij, ki so bile razvite z namenom, da se oblikuje avtonomna politična entiteta znotraj Palestine. V zadnjem delu je obdelan razvoj judovskih vojaških organizacij, njihov razvoj ter prispevek h gradnji judovske države.

1.6 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

1.6.1. Diaspora

Beseda diaspora je grškega izvora, kjer pomeni razkropitev, med drugimi narodi raztreseni, razkropljeni udje kake narodnostne ali verske skupnosti (v prvotnem pomenu Židje po babilonski sužnjosti) (Verbinc, 1991; 144). Diaspora v sedanjem kontekstu pomeni prostovoljno razkropljenost judovskega ljudstva. Predstavlja judovska naselja, skupnosti izven države Izrael (Judaica, 1996, 6; 16).

Iz zgornjih definicij lahko izpeljem svojo, ki najbolje ustreza uporabi v tem diplomskem delu: "Diaspora so judovske skupnosti izven Palestine".

1.6.2. Nesionisti

V diplomu se izraz nesionist nanaša na judovske organizacije, skupnosti in skupine, ki niso podpirale sionističnega gibanja. Nasprotovanje sionizmu je prihajalo predvsem iz zahodnoevropskih držav in ZDA, kjer so se Judje identificirali po nacionalni pripadnosti z lokalnim prebivalstvom, njihova judovska identiteta pa je slonela zgolj na verski pripadnosti (Judaica, 1996, 16).

2. ZGODNJA SIONISTIČNA GIBANJA IN NASTANEK SIONIZMA

Velike družbene spremembe, ki jih je prinesla francoska revolucija in pomlad narodov, so vplivale na postopno emancipacijo judovskega¹ prebivalstva na vseh ravneh družbenega življenja. V srednji in vzhodni Evropi se je med Judi razširilo gibanje *haskala*², ki se je zavzemalo za reformo judovskega življenja, izhod iz getov, opustitev *jidiša*³, sekularizacijo in emancipacijo, postati del družb, v katerih so prebivali. V Rusiji in Romuniji, kjer Judje niso uživali vseh državljanskih pravic, se je *haskala* širila počasneje.

Do popolnega miselnega preobrata v zavesti evropskih Judov pa je prišlo konec devetnajstega stoletja. Po atentatu na carja Aleksandra II. (1881) so se razmere za Jude v Rusiji katastrofalno poslabšale. Antisemitizem⁴ je postal del uradne politike, ki je vodila v izvajanje diskriminatornih ukrepov. Rezultat te politike so bili pogromi⁵, ki so jih spodbujali cerkveni predstavniki, lokalnih politik in uradniki. Brezupne razmere so prisilile Jude v množično migracijo v "novi svet"⁶, začele pa so se tudi širiti in krepiti ideje o vrnitvi v obljubljeno deželo, ki so temeljile na zavesti, da je Jud povsod tujec in bo večno preganjan, dokler ne bo vzpostavil lastne domovine. Te ideje, ki so jih razglašala razna društva, skupine in skupnosti, so se kazale v delu Leona Pinskerja *Autoemancipation*⁷. Leta 1882 je bilo ustanovljeno gibanje Hibat cijon in skupina Bilu⁸, katerih namen je bil narodni preporod Judov in njihova vrnitev v Izrael. Gibanje je črpalo ideje iz temeljnih judovskih vrednot, občutka izgnanstva, hrepenenja po odrešitvi in

¹ Jud: pripadnik judovske vere ali etična pripadnost judovskemu ljudstvu (Britannica).

² *Haskala* - judovsko prosvetno gibanje, konec 18. in 19. stoletju primerljivo z razsvetljenstvom.

³ Jezik vzhodnoevropskih Judov, pisan v hebrejski abecedi. Jezik, podoben nemščini s hebrejsko in slovansko komponento (Britannica - yiddish).

⁴ Antisemitizem: sovražno delovanje ali diskriminacija Judov na verski ali etnični pripadnosti (Britannica).

⁵ Pogrom: (rusko: uničevanje, nemiri) nasilje množic nad osebami ali lastnino zaradi verske, rasne ali nacionalne pripadnosti, ki ga oblast spodbuja ali se ne meni zanj (Britannica).

⁶ Med leti 1881 - 1914 je iz Rusije v ZDA migriralo več kot 2.600.000 Judov (Judaica, 1996, 16; 1042)

⁷ *Autoemancipation*, Leon Pinsker, 1882. Glavna teza je, da je antisemitizem stalno navzoč psihopatološki fenomen, zato je nujno potrebna judovska država (Judaica, 1996, 16; 1042). Pinsker je bil pred letom 1881 viden pripadnik gibanja *Haskala* nato pa ideolog gibanja Hibat cijon (Comay, 1995; 288).

⁸ Mladinska - študentska skupina, ki se je zavzemala za ponovno naselitev antične domovine, osnovanje kmetijskih naselij, obrti in industrije, vojaško urjenje in oboroževanje so pogoji za obnovo Izraela (Elon, 1971;91).

verske duhovne navezanosti na izvorno deželo Izrael (Judaica, 1996, 16; 1037). Pripadniki Hibat cijona in Bilu so bili nosilci prve alije⁹ (1882-1903), v manjših skupinah (skupaj se je naselilo 25.000 Judov) so se naseljevali v Palestini, ki je bila takrat del Otomanskega cesarstva, kjer so s pomočjo premožnih judovskih filantropov¹⁰ kupovali zemljo in ustanavljali kmetijska naselja. Gibanju ni uspelo pridobiti podpore širših judovskih množic in je bilo večinoma¹¹ omejeno na Rusko cesarstvo. Predvsem pa ni uspelo izoblikovati močne organizacijske strukture in jasnega stališča, politike do vprašanja narodne preнове in velikega narodnostnega cilja (Judaica, 1996, 16; 1040). Tako Hibat cijon predstavlja začetek sionistične ideje, ki se je oblikovala pod pritiskom agresivnega antisemitizma in se je kazala v zahtevah po celovitem reševanju judovskega vprašanja, ter je pričel s praktično dejavnostjo, naseljevanjem antične domovine.

2. SIONIZEM - NASTANEK JUDOVskega NACIONALNEGA GIBANJA

Obdobje emancipacije in vključevanja Judov v družbe zahodne Evrope, ki se je začelo s francosko revolucijo, se je končalo v zadnji četrtini 19. stol., ko se je po Evropi začel širiti nov val antisemitizma, ki je temeljil na etničnem razlikovanju (Britannica - antisemitizem). Afera Dreyfuss v Franciji je Theodorja Herzla¹² spodbudila k objavi dela Judovska država (1896), v katerem ugotavlja, da kljub težnji Judov po asimilaciji ta ni mogoča, ker bi antisemiti sovražili, tudi če bi se Judje popolnoma asimilirali. Herzl trdi, da je trpljenje Judov povezano z njihovim nenormalnim ekonomskim, socialnim položajem, in s tem da so povsod tujci in nikjer večina. Tako vidi rešitev v vzpostavitvi judovske države, ki bi se vzpostavila z dogovorom z vladami vseh držav. Praktično izvedbo vzpostavitve države pa bi

⁹ Alija je več kot migracija je sionistični ideal - vrnitev in obnovev judovske domovine, ter povzdignitev posameznika na višjo raven samoizpolnitve (Judaica, 1996, 12; 633).

¹⁰ Predvsem premožneži iz zahodne Evrope. Glavni pokrovitelj je bil od leta 1883-1899 baron Edmond de Rothschild (Judaica, 1996, 9; 324).

¹¹ nekaj društev Hibat Cijon je delovalo še v Nemčiji, Veliki Britaniji, Franciji in Romuniji in študentska organizacija Kadimah v Avstriji (Judaica, 1996, 16;1040).

¹² Theodor Herzl (1860 - 1904), odvetnik, novinar, dramatik, sprva zagovornik asimilacije nato ustanovitelj političnega Sionizma, prvi predsednik Sionistične organizacije.

opravili dve agenciji, *Judovska družba* in *Judovsko podjetje*. Prva bi delovala na področju politike in bi bila predstavnik judovskega naroda, slednja pa bi izvedla preseljevanje ljudstva v praksi. Judovsko podjetje bi tako izvajalo likvidacijo poslov odhajajočih Judov in organiziralo blagovni promet in trgovino v novi deželi. Herzl predvideva, da bo v novo deželo odšel revni razred, ki bo po poprejšnjem načrtu planu pričel obdelovati zemljo in zgradil potrebno infrastrukturo. Nato bodo sledili vedno višji sloji, celoten proces pa bi trajal nekaj desetletij (Herzl - Jewish State - multimedijška izdaja).

2.1. SIONISTIČNA ORGANIZACIJA

Leta 1897 je Herzl na prvem sionističnem kongresu¹³ ustanovil Sionistično organizacijo (SO), s tem se je pričel vzpon *sionizma, judovskega nacionalnega gibanja, katerega cilj je bila vrnitev judovskega ljudstva v deželo Izrael*¹⁴. Sionizem je bil moderno, demokratično gibanje, ki je bilo institucionalizirano po vsem svetu v razširjeno organizacijo, ki je razvila potrebne instrumente za doseganje ciljev. Na prvem kongresu so sprejeli Baselski program, ki je predstavljal glavne cilje sionizma;

Cilj sionizma je stvaritev doma za judovsko ljudstvo v deželi Izrael v skladu z mednarodnim pravom.

Kongres je nameraval doseči ta cilj z naslednjimi načini:

1. podpiranjem ustreznih smeri pri kolonizaciji Palestine z judovskimi poljedelskimi in industrijskimi delavci.
2. organizacijo in skupna izgradnja celotnega judovstva s primernimi sredstvi, lokalnimi in mednarodnimi institucijami v skladu z zakoni vsake države.
3. s krepitvijo in pospeševanjem judovskih nacionalnih čustev in zavesti
4. s poprejšnjimi koraki k pridobitvi vladnih soglasij, kjer je potrebno, za dosego sionističnih ciljev (Mendes, Reinhartz, 1995; 540)

¹³ Basel, Švica, 29-31 avgust 1897 - (Mendes, Reinhartz, 1995; 540).

Najpomembnejši instrumenti organizacije so bili Judovska kolonialna banka (JKB)¹⁵, Judovski nacionalni sklad (JNS)¹⁶ in glasilo Die Welt (Judaica, 16; 1097); z njimi si je Sionistična organizacija zagotovila sredstva za delovanje organizacije, uresničevanje ciljev, z medijem pa je informirala ciljno javnost in je rabil tudi kot propagandno sredstvo.

2.1.1. Struktura sionistične organizacije

Sionistična organizacija je oblikovala strukturo, podobno suvereni državi. Članstvo je predstavljalo državljane, ki so izvolili kongres, do neke mere pa tudi Glavni svet, ki sta predstavljala zakonodajno telo - dvodomni parlament. Izvršni odbor je predstavljal vlado in upravo organizacije. Kongresno sodišče in pravni zastopnik sta predstavljala sodno vejo oblasti. SO je bila mednarodna organizacija, ki je temeljila na povsem prostovoljni osnovi, brez prisilnih sredstev.

Sionistični kongres je predstavljal vrhovni organ SO. Dajal je zakone, dobival in proučeval poročila ostalih organov, potrjeval finančno politiko in izbiral predsednika, izvršni odbor, glavni svet, kongresno sodišče, pravnega zastopnika in nadzornika.

Generalni svet je v medkongresnem obdobju poleg zakonodajnih funkcij tudi odločal o vseh zadevah, ki so zadevale SO in njene institucije.

Izvršni odbor vodi SO, izvršuje odločitve kongresa in sveta in je odgovoren kongresu in svetu; imel je 15 - 19 članov.

Predsednik je bil glavni in najvišji predstavnik SO. Imel je polna pooblastila kot član izvršnega odbora. Moč predsednika je večinoma bolj temeljila na njegovi moralni avtoriteti in karizmatičnosti kot na pooblastilih statuta organizacije.

Sodna organa Kongresno sodišče in Pravni zastopnik sta interpretirala Statut organizacije, proučevala legalnost sprejetih odločitev, preiskovala in

¹⁴Moderni termin sionizem se je prvič pojavil konec 19. st. označeval je gibanje katerega cilj je bila vrnitev judovskega ljudstva v deželo Izrael (Eretz Israel). Besedo je skoval leta 1893 Nathan Birnbaum v dnevniku Samoemancipacija (Selbstemanzipation). (Judaica 16;1033).

¹⁵ Jewish Colonial Trust / Juedische Colonial Bank, ustanovljena 20. marca 1899 v Londonu (Judaica, 1996, 10; 42).

¹⁶ Sklad za nakupovanje zemlje in razvoj, ustanovljen leta 1901 (Judaica 1996, 10; 77).

razsojala v primerih nepravilnosti in sporov znotraj SO in potrjevala volitve kongresa.

Kontrolor je nadzoroval finančne in ekonomske aktivnosti SO in njenih institucij (Judaica, 1996, 16; 1101).

Po letu 1921 je imela sionistična organizacija horizontalno (teritorialno načelo) in vertikalno (ideološko načelo) strukturo. Horizontalno smer so predstavljale sionistične teritorialne unije, organizirane v posameznih državah z lokalnimi podružnicami, medtem ko so vertikalno linijo predstavljale ideološko usmerjene sionistične skupine, ki so lahko ustanovile posebne unije¹⁷ ali sionistične stranke (Judaica, 1996 16; 1099).

2.1.2. Instrumenti Sionistične organizacije za doseganje cilja

SO je za doseg ciljev ustanovila več finančnih organizacij, skladov, bank, katerih namen je bil izgradnja judovskega nacionalnega doma v Palestini. Tako je JKB prevzela vse bančne posle sionističnih dejavnosti, JNS kupoval zemljišča, Keren hajesod je ustanavljal gospodarske institucije, podjetja, banke, industrijo, pomagal pri razvoju agrarnih naselij itd., iz njegovih sredstev se je usmerjala imigracija. Sklada sta bila gonilni sili kolonizacije in gospodarskega razvoja jišuva¹⁸ ter kasneje države Izrael.

Judovska kolonialna banka (JKB) je bila prva sionistična banka, kasneje so sledile druge; predstavljale so finančni instrument za doseg političnih in ekonomskih ciljev sionizma. Banka je bila od leta 1934 namenjena izključno bančni dejavnosti v Palestini, kjer je imela podružnico Anglo Palestine Company. Različna telesa znotraj SO so nadzorovala njeno delovanje.

Judovski nacionalni sklad (JNS) - sklad za kupovanje zemlje in razvoj, izboljšanje zemlje. V sklad so sredstva prispevali filantropi, razne judovske organizacije in skupine. JNS je bil pod nadzorom izvršnega odbora SO in

¹⁷ Prvi posebni uniji sta bili socialistična Poalei Cijon (1902) in religiozna stranka Mizrahi (Sachar, 2000; 73)

¹⁸ Jišuv se je imenovala Judovska skupnost v Palestini pred nastankom države Izrael. Judovska skupnost, ki je obstajala pred prihodom sionistov, se je imenovala stari jušiv, sionistična skupnost pa novi jušiv (Judaica, Glossary).

kasneje JA. JNS je kupoval zemljišča za gradnjo judovskih političnih, upravnih, izobraževalnih institucij, JNS je kupoval tudi zemljišča in nepremičnine v urbanih okoljih ter tako širil judovsko navzočnost v mestih, agrarna naselja so dobila v uporabo zemljišča, ki so bila v lasti JNS. Poleg nakupov zemlje so se iz sredstev sklada financirali projekti izboljšav zemlje, pogozdovanja in melioriranja. JNS je bil do leta 1947 glavni instrument širitve judovske kolonizacije, dejavnost sklada je potekala usklajeno s političnim vodstvom, zemlja se je kupovala načrtno, tako da so se strateško pomembna zemljišča povezovala v strnjene celote kmečkih naselij. JNS je imel leta 1947 v posesti več kot polovico vseh judovskih zemljišč (Judaica, 1996, 10; 78), (Ben Gurion, 1964; 280).

Keren hajesod (Palestinski kapitalski sklad - Foundation fund) je bil namenjen celotnemu gospodarskemu razvoju jišuva. Sklad je zbiral sredstva tako sionistov kakor nesionistov, da je financiral imigracijo in kolonizacijo Palestine. Prispevki so se plačevali kot letni prostovoljni davek z določenim minimalnim vnosom. Finančni del SO je bil registriran leta 1921. Vodstvo in člane sklada je imenoval izvršni odbor SO. *Keren hajesod* je bil glavni finančni instrument sionistične dejavnosti.

Keren hajesod je v sodelovanju z JNS v ZDA ustanovil fond United Palestine Appeal, ki sta se mu leta 1939 pridružila tudi American Jewish Joint Distribution Committee in Nacionalna begunska služba, da je nastal fond United Jewish Appeal. Sklad je tesno sodeloval z JNS in je od leta 1921 pomagal ustanoviti več kot 800 naselij, predvsem pa je bil sklad pomemben za pomoč podjetjem; tako so se z njegovo pomočjo razvile mnoge kmetijske, industrijske dejavnosti, banke, gradbena podjetja, letalski prevoznik in ostali (Judaica, 1996, 10; 916).

Izvršni odbor SO in kasneje JA sta iz sklada *Keren Hajesod* financirala imigracijo, oblikovanje hebrejskega šolskega sistema, spodbujala kmetijstvo, industrijo, trgovino in usklajevala dejavnost javnih zdravstvenih služb.

2.2. DVE SMERI SIONIZMA ZA OBLIKOVANJE JUDOVSKÉ DRŽAVE

Znotraj Sionistične organizacije sta se pojavila dva pristopa za doseg cilja: praktični sionizem, ki je zagovarjal postopno naseljevanje Palestine, in politični sionizem, ki je temeljil na diplomatski dejavnosti, podprti z močnim finančnim zaledjem. Snovalec političnega sionizma je bil Herzl, zavzemal se je za politični dogovor z najmočnejšimi državami, ki bi odobrile ozemlje¹⁹, kjer bi se nato Judje množično naselili in ustvarili judovsko državo. Herzl je nasprotoval praktičnemu sionizmu, ker ni hotel, da se sionizem sprevrže zgolj v instrument postopnega preseljevanja preganjanih, dotedanje poizkuse naseljevanja v Palestino pa je videl kot spodletel poizkus (Judovska država - multimedijška izdaja). Herzl je tudi nasprotoval, da bi se sionizem povezoval s sekularno, versko nacionalistično ali socialistično ideologijo. Za Herzla je imelo gibanje en sam namen "preselitev ljudstva brez zemlje v kako deželo brez ljudi", sionistično gibanje pa bi bilo zastopnik celotnega judovskega ljudstva, katerega najvišji organ, "parlament", bi bil Sionistični kongres (Judaica, 1996, 16; 1045).

Za Herzla je bil najpomembnejši cilj sionizma, da naj Judi postanejo normalen narod, ki zavzema vse ekonomske in socialne položaje, socialno pravičnost v judovski državi in lastno obrambo.

¹⁹ Herzl kot možno ozemlje judovske države ne omenja zgolj antične domovine, čeprav je Palestini dajal prednost, v kasnejšem obdobju se je usmeril povsem na Palestino. Ugandskega predloga britanske vlade ni zavrnil in ga je zagovarjal kot prehodno judovsko avtonomno ozemlje (Judaica, 8; 418).

3. RAZVOJ SIONISTIČNEGA GIBANJA PO HERZLU

Po smrti Theodorja Herzla je sionistična organizacija zastopala le majhen delež judovskega ljudstva²⁰; gibanje je imelo večjo podporo le v Rusiji (Britannica - Zionism). Sionistična ideja tudi ni dobila podpore lastnikov kapitala, kar je upočasnilo delovanje političnega sionizma, ki je s tem izgubil glavni instrument za doseganje cilja²¹. Neuspeh političnega sionizma je povzročil, da je do druge svetovne vojne v sionističnem gibanju prevladala ideja "*sintetičnega*" sionizma²², ki je temeljil na kulturni prenovi judaizma²³ in postopnem naseljevanju Palestine, nadaljeval diplomatska prizadevanja in upal na čas, ko bo politični dogovor mogoč (Judaica, 1996, 16; 1048). V tem se vidi spoznanje sionistov, da je treba sionizem širiti znotraj skupnosti diaspore, spodbuditi judovski kulturni in narodni preporod v judovskih skupnostih ter s takšnim delovanjem ozavestiti Jude, s tem pa pridobiti množično podporo in pomoč judovskega kapitala. Prav tako je treba spodbujati postopno naseljevanje, s čimer se postavlja mednarodna skupnost pred izvršeno stanje.

4. RAZVOJ IDEOLOŠKIH SIONISTIČNIH GIBANJ

Znotraj sionističnega gibanja so se oblikovale štiri glavne ideološke smeri: *socialistični sionizem, splošni sionizem, revizionizem in verski sionizem*. Ti ideološki bloki niso bili homogeni, znotraj vsakega so se razvili različni pristopi do sionizma, ki so se izražali skozi delovanje različnih sionističnih političnih strank.

²⁰ Leta 1907 je imela Sionistična organizacija 164.333 članov (Judaica, 1996, 16; 1097), kar je bilo v primerjavi z osem milijonsko judovsko skupnostjo živečo v Evropi zanemarljivo število (Gilbert, 1993; 43).

²¹ Herzl v Judovski državi ponuja kot predmet v pogajanjih z Otomanski imperijem finančno pomoč za zemljo. Do leta 1902 se je pogajal z Otomansko državo, ki bi v zameno za Palestino dobila izdatno finančno pomoč. Premožni Judje so pomoč zavrnili (Judaica, 1996, 8; 414).

²² Nosilec ideje je bil Hajim Weizmann (Comay, 1995; 376); zavzemal se je za ideološko liberalno in zmerno socialistično družbo. Spodbujanje kolektivnega in združnega podjetništva pa je potrebno za ustvarjanje mreže naselij in institucij (Judaica, 1996, 16; 1055).

²³ Judaizem: vera, filozofija, način življenja Judov (Judaica, 1996, 10; 383).

Vse sionistične stranke so delovale na dveh ravneh: na globalni in regionalni (v Palestini). Na globalni ravni so stranke delovale v okviru SO in skozi njene institucije poizkušale vplivati na njeno delovanje. Stranke so s svojim programom in zastopanjem določenih interesov pridobivale članstvo in podporo med Judi po vsem svetu. Sestrške stranke v Palestini so delovale v okviru judovskih institucij jišuva, kjer so se ukvarjale z oblikovanjem, razvojem, utrjevanjem in vodenjem judovske skupnosti. Delovanje posameznih strank na ravni SO in v Palestini je bilo usklajeno in so se spremembe na eni ravni hitro pokazale na drugi ravni.

Politične stranke niso delovale le v okviru političnih institucij, ustanovljale in vodile so agrarna naselja, šole, gradbene projekte, industrijske obrate, transport, javne zadruga in gradbena podjetja. Takšno dejavnost so izvajale neodvisno ali s sorodnimi ekonomskimi organizacijami. Prav tako so vse politične stranke ustanovile lastna mladinska gibanja, delavske organizacije in kibucniško gibanje. Vse stranke so tudi imele lastna glasila, s katerimi so obveščale privržence v vsakem večjem judovskem centru v diaspori in so služila tudi kot propagandno sredstvo za širjenje svojih idej.

Stranke so s tako razširjenim področjem delovanja zadovoljile vse potrebe članov, privržencev. Priključitev stranki je pomenila, da je stranka poskrbela za celoten razvoj posameznika - od mladinskega gibanja, šolanja, do namestitve in zaposlitve. Neizpodbiten pečat pa so posameznim strankam in sionističnemu gibanju dale posamezne osebnosti, ki so s svojo karizmo zaznamovale delovanje posameznih političnih blokov in sionističnega gibanja v celoti.

4.1. SOCIALISTIČNI SIONIZEM IN RAZVOJ LABURISTIČNEGA GIBANJA

Že od začetka so se v sionističnem gibanju oblikovale različne skupine, ki so združevale sionistično in socialistično idejo. Socialistične - delavske stranke so težile k socialistično uravnani družbi, ekonomski enakosti in sekularni judovski družbi. Znotraj socialistično sionističnega bloka se je razvilo več ideoloških smeri in pristopov, od socialdemokratskega do povsem marksističnega, vse pa je vodila ideja socialističnega sionizma (glej: Priloga A). Prevladal je laburistični

blok, v katerem so imeli največ podpore socialdemokratski Mapaj in manjše skrajno levičarske in promarksistične stranke. Laburistični blok je imel znotraj sionističnega gibanja največjo podporo in je najbolj zaznamoval potek nastanka države Izrael in izraelske družbe.

Začetnik socialističnega sionizma je bilo gibanje Poalej cijon, ki se je oblikovalo konec 19. stoletja v Rusiji, do leta 1907 pa je bilo že razširjeno po svetu in organizirano v Svetovno zvezo judovskih delavcev - Poalej cijon. Gibanje je bilo decentralizirano in so ga sestavljala različna društva, ki so se razlikovala po različnih pristopih in idejah. Leta 1920 se je zaradi ideoloških razlik gibanje razcepilo na Levi Poaeli cijon in Desni Poalej cijon. Levo marksistično krilo je zavračalo sodelovanje z ostalimi sionističnimi organizacijami in je videlo uresničitev sionističnih ciljev le s svetovno revolucijo. Levi Poalej cijon je bil predhodnik skrajnolevičarskih in promarksističnih skupin. Desni Poalej cijon je bil zagovornik socialdemokratskega pristopa, nasprotoval je priključitvi internacionali ter zavračal marksistične težnje, bil je predhodnik pragmatične socialdemokracije. Skupaj pa so naslednice teh strank v Palestini tvorile vladajoče laburistično gibanje.

4.1.1 Oblikovanje socialdemokratske stranke

Desni Poalej cijon, sestrška stranka palestinske Ahdut ha'avoda²⁴, in stranka Ceirej cijon - Hitahdut²⁵, sestrsko palestinsko stranko Hapoel hacair²⁶, sta zastopali politiko zmernega socialističnega sionizma in do leta 1930 tvorili socialdemokratski blok (Aronoff, 1993; 21). Leta 1930 sta se v Palestini zmerni socialistični stranki Ahdut ha'avoda in Hapoel hacair združili v enotno socialdemokratsko stranko Mapaj (Aronoff, 1993; 22). Stranka, ki je temeljila na

²⁴ Ahdut ha'avoda - Sionistična socialistična delavska stranka, ustanovljena leta 1919 v Palestini z združitvijo Poaleji cijon (Ben Gurion, Ben Zvi) in nestranskih skupin (Katznelson, Yavneli) (Sofar, 1998; 96), (Judaica, 1996, 2; 456).

²⁵ Ceirej cijon - Mladinci za Sion je bila zmerna socialistična stranka, ustanovljena 1903, člani množično zapolnili vrste druge alije. Stranka je bila gonilna sila pri podpori gibanju Hehaluc (Judaica, 1996; 16; 970).

²⁶ Hapoel hacair - Mladi delavec: stranko so ustanovili pionirji druge alije, nasprotovala je kakršni koli povezanosti s socialistično internacionalo in razrednemu boju. Stranka je ustanovila prvi mošav in bila soustanoviteljica Histadruta (Judaica, 1996, 7; 1324) (Elon, 1971; 171).

ideji socialističnega sionizma, je nemudoma postala vodilna sila laburističnega gibanja in je na volitvah 1931 dobila relativno večino v institucijah jišuva. Laburistični blok je dobil absolutno večino, kar je omogočilo Mapaju in laburistom nadzorovanje vseh politično-ekonomskih institucij v jišuvu. Združitev je sledila tudi na ravni diaspore in leta 1932 je bilo ustanovljeno svetovno laburistično sionistično gibanje Ihud olami (Judaica, 1996, 16; 639). Poenotenje socialdemokratov je povečalo njihovo moč v SO in jišuvu, kar jim je omogočilo trdno vodenje družbenopolitičnih institucij jišuva (Nacionalni svet, Judovska Agencija, Histadrut) in kasneje države Izrael²⁷.

Socialdemokratski blok (Mapaj in Ihud Olami) je imel pragmatični pristop do socializma, njegov cilj ni bil zgolj osvojitve moči z delom, temveč postopen napredek. S frazo "od dela do nacije" je razumel delo kot centralno nacionalno silo, ki je odgovorna za doseganje nacionalnih ciljev (Judaica, 1996, 11; 912). Vodila ga je ideja osebne samoizpolnitve z alijo; pionirsko delo, uveljavljanje interesa delavskih množic, splošno izobrazbo in strokovno šolanje naj bi zaščitili dostojanstvo in interes delavstva, uporaba hebrejščine in organizacija samoobrambe sta bila temeljna za zgraditev nove družbe in države. Socialdemokrati so videli Izrael kot združenje enakih in svobodnih delavcev, ki živijo od svojega dela, nadzorujejo svoje premoženje in distribucijo dela. Politika Mapaj se je zavzemala za socialno pravične razmere in omejevanje liberalnega kapitalizma, nikoli pa ni nasprotovala kapitalistični ureditvi prostega trga ali zasebni lastnini.

Mapaj je vodila politiko realizma, bila je stranka ideološkega pluralizma in pragmatizma. Stranka je opustila ideologijo kot kriterij, s katerim se sodijo politični pogledi, in je delovala na pragmatični podlagi; s tem si je zagotovila široko podporo tako v laburističnem gibanju, jišuvu in SO. Znotraj laburističnega bloka je največijo opozicijo Mapaju predstavljalo mladinsko gibanje Hašomer hacair in znotraj stranke gibanje kibucov Hakibuc hameuhad. Mapaj in njena predhodnika sta uspela na vseh volitvah (glej Priloga B) doseči relativno večino in z ostalimi marksističnimi strankami laburističnega gibanja zagotoviti ključne

²⁷ Vladavina laburistov je bila prvič prekinjena šele leta 1977.

vzvode politične in ekonomske moči - jišuva, Judovsko agencijo, narodni svet Va'ad leumi, Histadrut in Hagano.

Najvidnejši člani Mapaja so naštetih s kratkim opisom mest, ki so jih zasedali, iz česar se da sklepati pomen stranke za nastanek Izraela. Ben Gurion; član druge alije, ustanovitelj Poalei cijon v Palestini, član Judovske legije, prvi generalni sekretar Histadruta, od leta 1935 predsedujoči v izvršnem odboru Judovske agencije, vodil obrambne zadeve. Ben Zvi, pionir druge alije, vodja Poalei cijon, ustanovitelj obrambne organizacije Hašomer, član Judovske legije, vodja narodnega sveta Va'ad leumi od 1931 do 1948. Moše Šaret, vodja političnega oddelka Judovske agencije od 1935 do ukinitve. Berl Katzenson, pionir druge alije, pripadnik Judovske legije, soustanovitelj Ahdut ha'avoda in kasneje Mapaj, ideolog laburističnega gibanja. Elijahu Golomb, član judovske legije, soustanovitelj Hagane in njen poveljnik od 1931. Pinkas Lavon vodja socialdemokratskih kibucov, zasedal visoke položaje v Mapaj in Histadrut. Eliezer Kaplan, vodja financ Judovske agencije. Berl Locker, član izvršnega odbora Judovske agencije od 1933, od leta 1938 vodja političnega oddelka Judovske agencije v Londonu (povzeto po Comay, 1995).

Socialdemokratski blok je nudil vso pomoč gibanju Hehaluc, nadzoroval je dve skupini kibucov Hever hakevucot in Hakibuc hameuhad in največjo skupnost mošavov Tenmuat hamošavim. Notranji spor v stranki je bil leta 1944 vzrok za odcepitev frakcije Sija bet, ki je predstavljala interese gibanja Hakibuc hameuhad.

Na zunanjepolitični ravni je Mapaj vodil politiko realizma, akumulacijo moči in odlagal odkrit spor s Britanci in Arabci, kolikor dolgo se je dalo, saj se je zavedal šibkosti jišuva in je do razglasitve neodvisnosti Izraela vodil politiko posrednega nastopanja. Mapaj je podpiral Haijma Weizmanna kot vodjo SO, kljub očitkom o njegovi preveliki zmernosti in usmerjenosti na Britanijo (Sofer, 1998; 96). Vodja Mapaj, Ben Gurion, je konec tridesetih let usmeril diplomatsko dejavnost na ZDA, s pomočjo ameriških sionističnih organizacij je želel pridobiti podporo uradne politike ZDA za ustanovitev judovske države v Palestini (Gal;

1991, 68). V tem obdobju je britanska stran že pripravljala na objavo Bele knjige (1939) - (glej str. 39).

4.1.2 Skrajno levičarske skupine in promarksistične stranke

Levi Poalej cijon je s časom izgubljal vpliv v sionističnem gibanju, ker so se lokalni odbori po Evropi stapljali z lokalnimi komunističnimi strankam. Leta 1926 se je preostanek marksističnih sionističnih strank povezal v Svetovno komunistično zvezo judovskih delavcev Poalej cijon, ki ni sodelovala s SO.

V Palestini stranka Leva Poalej cijon ni dobila večje podpore, leta 1945 se je združila s skupino Sija bet, ki je leto prej izstopila iz Mapaj, v stranko Ahdut ha'avoda - Poalej cijon ta pa se je leta 1948 združila z mladinskim gibanjem Hašomer hacair (glej pionirsko gibanje); in oblikovali sta levo delavsko sionistično stranko Mapam (Aronoff, 1993; 22).

Ahdut ha'avoda Poalej cijon

Ahdut ha'avoda Poalej cijon je zagovarjala filozofijo znanstvenega socializma z močnimi marksističnimi elementi, zagovarjala je socialistični sionizem in ni bila vezana na nobeno mednarodno ideološko organizacijsko avtoriteto. Stranka je zavzemala stališče, da bi se morala večina Judov naseliti v Izraelu, vzpostaviti bi se morale zmogljivosti za sožitje in enakovredno konkurenco med javno ekonomijo, kooperativnimi, kolektivnimi podjetji in privatno ekonomijo. Stranka se je videla kot neločljiv del Histadruta in se zavzemala za njegov neodvisen položaj znotraj jišuva, Izraela. Stranka je zagovarjala kolonizacijo celotne Palestine in nasprotovala delitvi Palestine (Sofer, 1998; 97).

Stranka je podpirala namen in dejavnost Hagane, njeni člani so bili ustanovitelji in vodje Haganinih udarnih skupin Palmah. Stranka je zagovarjala splošen odpor zoper mandatne oblasti po objavi Bele knjige leta 1939 in pomagala pri organizaciji ilegalne imigracije med leti 1939 in 1947. Spodbujala je naseljevanje na ozemlja, kamor je bilo Judom prepovedano se naseljevati.

Nasprotovala je sodelovanju JA in mandatnih oblasti, ki je bilo usmerjeno proti organizacijama Irgun in Lehi.

Mapam

Kakor pri njenih predhodnicah je program Mapam temeljil na socialističnih sionističnih postavkah; cilj stranke je bila koncentracija večine Judov v Palestini, kjer bodo pionirske aktivnosti glavna sila. Poleg izgradnje nove izraelske družbe in ekonomije so vztrajali na razrednem boju in sodelovanju z mednarodno internacionalo. Odkrit namen stranke je bil vzpostaviti socialistično družbo v Izraelu z vzpostavitvijo delavskega, javnega in državnega podjetništva, zemlja bi bila izključno državna last, uvedli bi plansko gospodarstvo in popolno zaposlenost delovne sile. Mapam se je zavzemala tudi za zmanjšanje medrazrednih razlik, sekularno družbo, enakopravnost vseh religij in popolno enakopravnost arabske etnične skupnosti (Judaica, 1996, 11; 914).

Pomen skrajno levičarskih strank in organizacij je predvsem v širjenju mreže kibucov, ki so bili glavni dejavnik kolonizacije. Te stranke so predvsem v jišuvu odigrale pomembno vlogo pri oblikovanju obrambne organizacije, saj so iz njihovih vrst prišli častniki, ki so zavzemali najvišje položaje znotraj Hagane: Jigal Allon, poveljnik generalštaba Palmaha od 1945 do 1948, Jichak Sadeh, ustanovitelj enot FOŠ, Palmah, poveljnik generalštaba Hagane 1945 do 1948. Jichak Rabin, poveljnik palmahove brigade Harel 1943-1948.

Levičarske stranke so bile soustanoviteljice Histadruta in njeni člani so v njem zasedali najvišja mesta. Marksistične zahteve in pomanjkanje pragmatizma so dejavniki, ki so strankam skrajne levice onemogočili širšo podporo. Znotraj SO so te skupine za nespornega voditelja sionističnega gibanja priznavale Haijma Weizmanna ter njegovo politiko (Sofar, 1998; 98, 160, 179). Levičarske in promarksistične stranke so na volitvah v skupščino dobile leta 1931 deset odstotkov glasov, leta 1944 pa 23 odstotkov. Marksistične stranke so zaradi ideološke povezanosti in sodelovanja v različnih mednarodnih socialističnih telesih botrovale prosionistični politiki Sovjetske zveze (Saphira, 1982).

Laburistično gibanje je na volitvah v skupščino jišuva leta 1931 in 1944 dobilo absolutno večino (glej Prilogo B) in si je s tem zagotovilo nadziranje ključnih političnih in ekonomskih institucij jišuva. Laburistično gibanje je nesporno nadzorovalo Histadrut in na notranjih volitvah osvojilo 165 od 201 sedeža v skupščini Histadruta. Laburisti so imeli tudi največ predstavnikov v Sionistični organizaciji, leta 1933 so imeli na 18. sionističnem kongresu 138 delegatov od 318, s čimer so si zagotovi štiri mesta od desetih v izvršnem odboru Judovske agencije (Judaica, 1996, 11; 912).

Relativna večina v SO in absolutna večina v skupščini sta omogočila laburističnemu gibanju največjo moč in vpliv na nastanek Izraela. Laburisti so vodili ekonomsko, finančno, obrambno, notranjo in zunanjo politiko jušiva.

4.2. SPLOŠNI SIONIZEM

Tisti sionisti, ki se niso pridružili nobeni frakciji ali niso napisali svojega programa poleg Baselskega programa, so se imenovali splošni sionisti. Ker niso imeli ločenega organizacijskega okvirja, so njihovi delegati na sionističnem kongresu oblikovali ohlapno skupino, njihovo število pa se je od kongresa do kongresa zmanjševalo. Leta 1929 je nastala svetovna zveza splošnih sionistov, ustanovna konferenca pa je bila leta 1931 v Baslu. Tu so sprejeli naslednja načela: 1. interesi države Izrael in Judov so pomembnejši od interesov družbenih razredov in sekcij, 2. združiti dela in lastnine v dobro ljudi, 3. spodbujati zasebno podjetništvo in naseljevanje ljudi z omejenimi sredstvi poleg zagotavljanja podpore za pomoč novim naseljencem, 4. opustiti nadzor strank nad izobraževalnimi, zdravstvenimi in podobnimi institucijami. Ti principi so ostali osnova splošnih sionistov (Judaica 1996, 7; 384).

Pripadniki splošnega sionizma so zagovarjali prosto tržno gospodarstvo in so bili večinoma nastrojeni protisocialistično. Del pripadnikov splošnega sionizma se ni identificiral z ideologijo, temveč so sledili delovanju Hajima Weizmanna, njegovi ideji sintetičnega sionizma in so podpirali ekonomsko in kulturno pomoč delavskemu sektorju kakor tudi privatnemu podjetništvu. Sredi tridesetih je prišlo med splošnimi sionisti do razdora in oblikovali sta se dve stranki: Splošni sionisti

A - Hitahadut in Slošni sionisti B - Berit. Desni pol B je podpiral revizioniste in je nasprotoval socialni in ekonomski politiki laburistov, medtem ko je sredinski pol A pod vodstvom Weizmana sodeloval z laburisti. Privrženci splošnega sionizma so bili pripadniki srednjega sloja, večinoma iz srednje Evrope in so posedovali določeno premoženje. Ti meščani so želeli ob prihodu v Palestino nadaljevati prejšnji način življenja v urbanem okolju (Sofar, 1998; 271).

Mladina: Pod okriljem splošnih sionistov so se v dvajsetih letih oblikovale mladinske organizacije Hanoar haivir, Hašomer hatahor, Hanoar hacijoni in Akiva. Vse tri so imele več deset tisoč članov. Nekatere od njih so se pridružile gibanju Hehaluc in ustanovile Splošni sionistični Hehaluc. Pripadniki mladinskih organizacij so v Izraelu ustanavljali kibuče in mošave splošnih socialistov ter ustanovili Delavsko organizacijo splošnih sionistov Haoved hacijoni (Judaica, 1996, 7; 385).

Stranka splošnih sionistov A je bila pragmatična stranka, ki je sledila cilju vzpostavitve judovske države; na mnogih področjih je intenzivno sodelovala z laburisti in je predvsem na obrambnem in diplomatskem področju močno vplivala na nastanek judovske države. Vodja splošnih sionistov Haijm Weizmann je poleg Ben Guriona najvodilnejši predstavnik post Herzlovega sionizma. Weizmann je zasnoval sintetični sionizem, bil je glavni protagonist pri objavi Balfourjeve listine, od leta 1920 predsednik Sionistične organizacije, leta 1929 pa mu je uspelo pridobiti nesioniste za sodelovanje v Judovski agenciji. Haijm Weizman zaradi očitkov o preveč probritanski naravnosti in popustljivosti do Britancev, leta 1931, ni dobil podpore in je bil leta 1935 ponovno izvoljen na predsedniško mesto Sionistične organizacije, ki jo je vodil do ustanovitve države Izrael kjer je bil imenovan za prvega predsednika države (Comay, 1995; 377). Weizman je s svojimi dosežki na področju uveljavljanja sionističnih zahtev na mednarodni ravni in vodenjem SO vsekakor med najzaslužnejšimi osebami za nastanek države Izrael.

Med pomembnejše predstavnike splošnih sionistov spadata tudi Moše Sneh in Nahum Goldmann. Sneh je bil poveljnik Hagane od 1941 do 1945, nato pa glavni organizator ilegalne imigracije. Nahum Goldmann je zasedal

pomembna mesta v Sionistični organizaciji in deloval predvsem na diplomatskem področju (Comay, 1995; 377).

Splošni sionisti so zaradi pragmatične države in sodelovanja pri ključnih dejanjih graditve države pod vodstvom Hajjma Weizmanna prispevali predvsem na zunanjepolitčnem področju glavni delež pri nastanku Izraela.

4.3. GIBANJE MAKSIMALISTIČNIH ZAHTEV - REVIZIONIZEM

Revizionizem je bil skrajno nacionalistično gibanje znotraj sionističnega gibanja imenovano tudi gibanje maksimalističnih zahtev. Gibanje se je oblikovalo okoli Vladimirja Jabotinskega in njegovih sodelavcev. Zveza sionističnih revizionistov Hacochar, ustanovljena leta 1925 v Parizu, je temeljila na ideji političnega sionizma, zahtevala je politični dogovor z britansko vlado in takojšnje oblikovanje judovske države na obeh bregovih reke Jordan. Nasprotovali so sintetičnemu sionizmu in njegovi politiki postopnega naseljevanja ter se zavzemali za idejo katastrofičnega sionizma, ko bi z množično evakuacijo vzhodnoevropskih Judov takoj dosegli večinski status v Palestini, s čimer bi bila pot do neodvisnosti zagotovljena. V programu revizionistov je bilo oblikovanje nove politike v Palestini, imenovane "režim naseljevanja" - sistem zakonodajnih in administrativnih ukrepov (zemljiška reforma, državna zaščita industrije, ugodna fiskalna politika itd.), s čimer bi pospeševali naseljevanje Palestine. Revizionisti so se zavzemali za povečane investicije zasebnega kapitala predvsem v industrijo ter za prepoved stavk za obdobje izgradnje domovine. Od britanske vlade so zahtevali vzpostavitev judovske milice (Judaica, 1996, 14; 129). Znotraj gibanja se je razvilo tudi mladinsko gibanje Betar, ki je predstavljalo udarno silo revizionističnega gibanja. Ženska frakcija Berit našim, verska ortodoksna frakcija Agudat Israel, zveza vojaških veteranov Berit hahajal in športni klub Nordia so bile skupine, ki so se oblikovale znotraj revizionističnega gibanja.

Podpiranje zasebnega podjetništva, državna zaščita industrije, prepoved stavk in maksimalistične teritorialne zahteve so bili tisti dejavniki, ki so postavljali revizionistično gibanje na skrajni desni rob političnega življenja.

Nezadovoljstvo z vodstvom laburistov, ki so vodili Histadrut, je privedlo do izstopa revizionistov iz Histadruta in ustanovitve neodvisne Nacionalne delavske organizacije. Leta 1935 je revizionistično gibanje zaradi nestrinjanja z vodstvom Sionistične organizacije in Judovske agencije izstopilo iz Sionistične organizacije in ustanovilo Novo Sionistično Organizacijo (NSO). Organizacijo s 713.000 člani je vodil Jabotinsky (Katz, 1996; 1453).

Revizionisti so leta 1938 pod vplivom nacistične grožnje oblikovali program hitre evakuacije Judov iz ogroženih območij srednje in vzhodne Evrope, pri čemer bi jim pomagale vlade teh dežel. Zanimanje za izvedbo načrta je pokazala poljska vlada, vendar so ga zavrnil Britanci, nasprotovali pa so mu tudi judovske stranke, ki so označile plan za neodgovoren projekt v sodelovanju z antisemitsko vlado. Revizionisti so sočasno izvajali množično ilegalno migracijo Judov v Palestino. V času druge svetovne vojne so opustili upor proti britanski vladi, se usmerili v boj proti nacizmu ter si prizadevali za ustanovitev judovske vojske v okviru zavezniških sil. Leta 1940 je gibanje s smrtjo Jabotinskega doživelo veliko izgubo in se kasneje pridružilo Sionistični organizaciji in Histadrutu. Gibanje si po Jabotinskijevi smrti ni opomoglo, Betar in Irgun sta postali povsem avtonomni organizaciji, ki sta nadaljevali revizionistično politiko in leta 1948 ustanovili naslednico revizionistične stranke Herut, ki so se ji pridružili mnogi bivši člani revizionistične stranke (Sofar, 1998; 199 in Weinbaum, 1993; 41, 164). Delovanje revizionistov je močno vezano na njenega voditelja Vladimirja Jabotinskega; revizionizem je z njim nastal in z njim je tudi zašel. Čeprav je bil na političnem prostoru revizionizem poražen, je na mnogih področjih neizpodbitno pripomogel h gradnji države. Tako je pomen revizionistov predvsem v široki mobilizaciji judovskih množic, predvsem na Poljskem, z Betarjem so uspeli organizirati množične prevoze ilegalnih imigrantov v Palestino. Revizionisti so bili med pobudniki judovske vojaške tradicije; Jabotinsky je bil glavni organizator judovske samoobrambe v Odesi leta 1903, bil je organizator Judovske legije in formalni vodja Irguna. Z intenzivno diplomatsko dejavnostjo je uspel pridobiti pomoč poljske vlade, ki je dovolila vojaško urjenje Betarja in pomagala pri organizaciji ilegalnih imigracij ter pri nabavah orožja za

Irgun (Weinbaum, 1993; 164). Revizionizem kot gibanje, ki je zasedalo desni politični pol znotraj sionističnega gibanja se je ohranil tako v Izraelu kakor v diaspori. Njegova ideološka naslednica Herut, danes Likud poleg Laburistične stranke predstavlja najmočnejšo stranko v Izraelu.

4.4. VERSKI SIONIZEM

Versko sionistično gibanje Mizrahi se je zavzemalo za državo Izrael v kateri bodo živeli Judje v skladu z verskimi zakoni. Gibanje Mizrahi, ki ga je sestavljalo več verskih skupin je videlo prihodnost judovskega ljudstva v izpolnjevanju verskih obredov, judovske tradicije in vrnitvi v deželo prednikov. Mizrahi je videl svoj pomen v uveljavljanju svojih verskotradicionalnih vrednot v ustvarjanju in širjenju narodno verske literature in v izobraževanju mladine v duhu idealov in programa gibanja Mizrahi. Gibanje se je sprva hitro širilo po ruskem cesarstvu (210 podružnic do konca leta 1903), nato pa se je razširilo po vsem svetu. Leta 1904 je bila ustanovljena Svetovna konferenca Mizrahi (Judaica, 12; 176). Znotraj gibanja so se razvili delavsko gibanje Mizrahi, mladinska organizacija Mizrahi in mreža verskih kibucov. Mizrahi je predstavljal protiutež socialističnemu sekularnemu gibanju in je predstavljal tisti religiozni segment judovske skupnosti, ki je razumel sionizem kot znamenje pred prihodom mesije²⁸. (Sofar, 1998; 299)

Mizrahi ni odigral vidnejše vloge pri oblikovanju države Izrael, njegov pomen leži v konstruktivni pomoči vladajočim laburistom in širjenju sionizma med vernimi Judi.

4.5. OSTALE STRANKE

V jišuvu se je oblikovalo mnogo strank, ki so zastopale nesionistične interese ultraortodoksnih judov, jemenitske in orientalske stranke, ki so zastopale afriške in azijske Jude, stranka žensk, samostojnih veleposestnikov itd. Vendar pa te stranke niso imele večjega vpliva na razvoj judovske skupnosti v Palestini

in so zastopale zgolj ozke strankarske interese drugače, pa so večinoma podpirale politiko laburistov ali revizionistov.

5. PIONIRSKA MLADINSKA GIBANJA

Ideja samoizpolnitve skozi alijo in izgradnja domovine s fizičnim delom je bila ena glavnih postavk socialističnega sionizma, glavni ideolog pionirskega gibanja pa je bil A. D. Gordon²⁹. Naseljevanje v antično domovino in izgradnja domovine sta predstavljala pionirsko delo. Avantgardo, revolucionarno predhodnico, ki se je lotila projekta izgradnje domovine, so predstavljali mladi pionirji različnih strank, društev in skupin. Prvo takšno skupino predstavlja študentska skupina Bilu. V ideologijo sionizma je tako vstopil element - ideal mladega pionirja kot udarne sile, izvrševalca sionizma³⁰.

Mladina je predstavljala pionirski element sionizma, gonilno silo praktičnega sionizma in osnovo judovskega nacionalnega življenja v Palestini. V vrstah mladine se je sprva razširilo tako gibanje Hibat cijen, kakor tudi Poalej cijen, nato pa še ostale sionistične socialistične stranke. Prve tri imigracijske valove alije so vodili izključno mladi pionirji. Mnoge sionistične stranke so ustanovili mladinci (Poalei cijen, Ceirej cijen), vse stranke pa so imele v svoji strukturi močno, vplivno mladinsko organizacijo. Znotraj sionističnega gibanja so se pod pionirsko idejo oblikovale različne mladinske organizacije; samostojne mladinske organizacije (Hašomer Hazeir), ki niso formalno pripadale nobeni stranki, so pa bile pod vplivom določene ideologije, ali pa so njihovo delovanje podpirale politične stranke, čeprav niso dejansko pripadale njeni strukturi

²⁸ Mesija pričakovani kralj iz Davidovega družinskega debla, ki bo rešil Izrael tujega jarma in obnovil slavo njegove zlate dobe (Britannica - Messiah).

²⁹ Za A. D. Gordona je bil sionizem dejanje potrditve, da je dostojno fizično delo in ukoreninjenost človeka na zemlji nujnega pomena za stvaritev novega judovskega človeka v deželi Izrael, ki bo nadomestil popačeno bitje, oblikovano skozi nesrečno trpljenje in odtujenost od zemlje v diaspori (Judaica, 1996, 16; 1048).

³⁰ Zagon izvajanju pionirskega dela je dal Menahem Ussishkin, ko je leta 1904 pozval k ustanovitvi zvezne judovske delavske organizacije, ki bi jo sestavljali neporočeni mladinci čilega telesa in duha. Vsak član bi se bil obvezan naseliti v Palestini za tri leta, kjer bi služil vojaški rok za judovsko ljudstvo, vendar bi njegovo orožje ne bila meč in puška, temveč lopata in plug (Judaica, 1996, 8; 247).

(Hehaluc). Pri vseh sionističnih strankah je mladina predstavljala tisti segment, ki je izvajal praktični sionizem - gradil kooperativna in kolektivna agrarna naselja ter ustanavljal obrambne in delavske organizacije (Elon, 1971; 170).

Rezultati druge alije so pokazali potrebo po predčasni organizirani pripravi imigrantov na alijo. Po prvi svetovni vojni se je med vzhodnoevropsko judovsko mladino razširilo pionirsko gibanje, ki so ga sprožili objava Balfourjeva deklaracija in valovi pogromov, ki so sledili oktobrski revoluciji, ustanovile so se mnoge pionirske skupine, ki so bile namenjene pripravam na alijo, izobraževanje, urjenje in pripravljanje na proces alije, ki je zahteval naselitev v povsem drugačnem klimatskem in družbenem okolju. Pionirske mladinske organizacije, ki so se oblikovale v tem obdobju so tudi bile pobudnik in vodje tretje alije. Ob prihodu v Palestino jih je organizirano vsrkal družbenopolitični sistem jišuva.

Zaradi pomena pionirskih mladinskih organizacij sem izločil tri najpomembnejše, ki so pripadale določenim ideološkim pristopom do sionizma. Vse tri so pa dale neizbrisen pečat tako določenim strankam kakor tudi sionizmu nasploh in so odločilno vplivale na razvoj sionizma.

5.1. Zveza judovske mladine - Hehaluc

Zveza judovske mladine, je imela cilj usposobiti člane za naselitev v Palestini. Ideja izvajanja praktičnega sionizma s pionirskim delom je po objavi Balfourjeve listine in pozivih vodij druge alije leta 1917 sprožila nastanek pionirskega gibanja. V vzhodni Evropi so se oblikovale številne pionirske skupine, dne 6. januarja 1919 pa se je oblikovala Zveza judovske mladine Hehaluc in se hitro razširila po celotni judovski diaspori.

Hehaluc je bila nestrankarska zveza delavcev, ki so se odločili naseliti v deželi Izrael z namenom, da živijo od svojega lastnega dela in zavračajo izkoriščanje dela drugih; svoje člane naj bi pripravila za življenje v deželi Izrael, jih prepeljala tja in jim pomagal pri naselitvi v deželo; njen končni cilj je oblikovanje suverene judovske nacije v deželi Izrael (Judaica, 1996, 8; 247).

Hehaluc sta vodila izvoljeni predsednik in izvršno telo, sama zveza pa je sprejemala avtoriteto Sionističnega kongresa. Prvi predsednik zveze Hehaluc je bil Joseph Trumpeldor³¹. Kljub strankarski neopredeljenosti je zveza pripadala ideji socialističnega sionizma, laburistične stranke pa so zvezi dajale podporo na vseh ravneh, podporo pa so mu dali tudi Splošni sionisti. Pripadniki Hehaluc so tako v jišuvu večinoma tvorili jedro laburističnih in v manjši meri splošnih sionističnih strank.

Leta 1948 je bilo po statističnih podatkih 43 odstotkov vseh delavcev v deželi Izrael in 80 odstotkov članov kibucov deležnih Hehalucovega urjenja preden so se preselili v Palestino. Po drugi svetovni vojni je svetovno gibanje Hehaluc prenehalo obstajati.

Pomen Hehaluc je v nosilni revolucionarni pionirski ideji, ki je okrepila laburistično gibanje, razvoj kibucov in obrambne organizacije. Pionirji Hehaluca so predstavljali generacijo, ki je zasedla vodilne položaje v laburističnem gibanju in jišuvu. Leta 1948 je prvo ustavodajno skupščino Izraela sestavljala več kot polovica bivših pripadnikov Hehaluca in več kot tretjina pripadnikov kibucov je bila članov Hehaluca (Elon, 1971; 177).

5.2. Mladi stražar in marksizem - Hašomer hacair

Sionistično socialistično pionirsko mladinsko gibanje, ustanovljeno letu 1916, je bilo namenjeno za izobraževanje judovske mladine za življenje v kibucu.

Hašomer hacair si je prizadeval ustvariti sintezo med judovsko kulturo, obnovo in obrambo dežele Izrael na eni strani in univerzalnostjo kulture in filozofskih vrednot na drugi strani. To naj bi postalo značilna ideologija gibanja (Judaica, 1996, 7; 1372).

Gibanje je imelo tudi značilne izobraževalne metode, s katerimi so združevali izobraževanje z neodvisno kulturo mladinskega življenja z uporabo simbolov in discipline skavtov. Gibanje je dajalo poudarek izobraževanju

³¹ Način življenja in delo prvega predsednika Hehaluca, Josepha Trumpeldorja, sta zaznamovala tako Hehaluc kakor tudi celotno pionirsko gibanje (Elon, 1971; 210).

posameznika in izoblikovanja njegove osebnosti (v zgodnjih letih je bilo v gibanju priljubljeno Nietzschevo delo Tako je govoril Zaratustra). Hašomer hacair je imel izdelano notranjo hierarhično pedagoško strukturo, ki je spominjala na vojaško organizacijsko strukturo.

Za Hašomer hacair je značilen tudi princip osebne izgradnje (izpolnitve) kot glavnega ideala gibanja. Članstvo se je vzgajalo v radikalizmu v njegovem pravem pomenu - iskanju korenin stvari, zahtevi po doslednosti misli, analizi in akciji; to naj bi vodilo k osnovnim obvezam individuma, ki je osebno izpolnjen. Gibanje se je borilo proti asimilaciji, pospeševalo je uporabo hebrejščine, najvišji cilj gibanja pa sta bila alija in življenje v kibucu.

Prvi imigracijski val pripadnikov Hašomer hacairja je potekal v času 3. alije, gibanje pa je postalo vplivno leta 1927, ko je vzpostavilo prvi lasten kibuc Arci Hašomer hacair. Nato so ustanovili mrežo kibucov, kar je omogočilo absorbcijo članstva in vodenje gibanja v diaspori. Ideologija gibanja se je nagibala proti marksizmu in je predstavljala sintezo sionizma in socializma, pionirskega dela in razrednega boja. Gibanje Hašomer se zaradi ideoloških razlik ni pridružilo nobeni politični stranki v Palestini, temveč je predstavljalo neodvisno skupino. Kibuc Azri pa je bil del mreže kibucov, ki jih je združevala ideja ideološkega kolektivizma (Sofer, 1998; 160).

Svetovna federacija Hašomer hacair je bila ustanovljena leta 1924 in je imela podružnice v vseh večjih judovskih centrih. Leta 1935 je imelo gibanje 70.000 članov. V tridesetih letih so srednje in vzhodnoevropske podružnice organizirale samoobrambne skupine in se začele pripravljati na podtalno delovanje. Med vojno so se te skupine pridružile Rdeči armadi, partizanom in getovskim upornikom (Judaica, 1996, 7; 1376).

Hašomer hacair je odigral pomembno vlogo pri organiziranju in vodenju imigracije, mobiliziral je velike množice mladincev, ki so se po izobraževalnem obdobju naselili v kibuce. Pomen Hašomer hacairja pa je bil tudi v formiranju Haganinih in Palmahovih enot, njegovi člani so predstavljali jedro Haganinega častniškega zbora (Sofer, 1998; 160).

Hašomer hacair je najmočnejše zaznamovalo delovanje skrajne levice v SO in jišuvu ter je pomembno pripomoglo pri delovanju Histadruta in širjenju kibucov. Hašomer hacair v nasprotju s Hehalucom ni bil zgolj organizacija, namenjena pripravam na alijo, temveč je tudi v jišuvu ohranjala svojo strukturo in delovala neodvisno v družbenopolitičnem življenju. Hašomer hacair se nasprotoval delitvi Palestine in se je zavzemal za ustanovitev skupne judovsko-arabske dvonarodnostne države. Leta 1948 se je Hašomer hacair združil s promarksistično stranko Ahdut ha'avoda Poalej cijon v Mapam.

5.3. Betar in vzpon skrajnega nacionalizma

Aktivistično gibanje sionistične mladine je bilo ustanovljeno 1923 v Rigi, Latvija. Betar je bil produkt pionirskega gibanja dvajsetih let, ki je vodil tretjo alijo. Ideologija Betarja je izvirala iz združitve "legionizma" Vladimirja Jabotinskega z idejami pionirstva in obrambe.

Betar je igral pomembno vlogo v sionističnem izobraževanju, učenju hebrejskega jezika in kulture in metodah samoobrambe. Vključeval je idejo alije v deželo Izrael z vsemi sredstvi, legalnimi in ilegalnimi, in osebno predanost ustanovitvi judovske države na "obeh straneh reke Jordan". Skupina študentov in mladih delavcev, ki je ustanovila gibanje, se je razglasila za del judovske legije, ki bo ustanovljena v deželi Izrael. Organizirali so farmo za učenje kmetijstva pionirskih naseljencev v Palestini. V tridesetih letih, je zaradi zaostrenih odnosov in konfliktov med revizionistično stranko in sionistično socialistično večino, Betar postal zagrižen rival sionistične socialistične mladine tako v diaspori kot Palestini. Člani Betarja so predstavljali velik del članstva Zveze sionističnih revizionistov (od leta 1935 NSO) in tudi nacionalne delavske organizacije ter Irguna. Leta 1926 je drugi svetovni kongres Zveze sionističnih revizionistov v Parizu izbral Betar za sponzorja in začasni center svojega mladinskega gibanja.

Obrambno usposabljanje je bilo razglašeno za najpomembnejšo dolžnost vsakega člana in tisti, ki so se namenili v Palestino, so se morali za dve leti vpisati v posebne delovne brigade. V Palestini so delovne brigade Betarja (od

1934 imenovane mobilizacijske skupine) zrasle v mrežo discipliniranih enot, nameščenih v vaseh in naseljih. Večina jih je bila v Zgornji Galileji, po izbruhu arabskih neredov 1936 pa so bile takšne enote ustanovljene tudi v Jeruzalemu. Te skupine so bile vpletene v tajno obrambno usposabljanje v okviru Irgun cevaj leumi, vzdrževali pa so se kolektivno kot delavci na farmah judovskih naseljencev ali kot mezdni delavci v mestih.

V zgodnjih tridesetih letih je Betar v številnih državah diaspore uvedel sistematično obrambno usposabljanje. Poljski člani Betarja so se usposabljali v uradnih paravojaških enotah poljske države (Weinbaum, 1993; 145). Leta 1931 so se enote Betarja pridružile odpadnikom Hagane v Jeruzalemu in oblikovali so ločeno podtalno organizacijo Irgun cevaj leumi. V tridesetih letih se je Betar hitro širil, po svetu je v letu 1931 imel 22.300 članov, leta 1938 pa že 90.000. V poznih tridesetih letih je Betar z Irgunom aktivno izvajal ilegalne imigracijske operacije revizionistov (Weinbaum, 1993; 192).

Med drugo svetovno vojno so se tisoči pripadnikov Betarja pridružili partizanskim enotam, enote Betarja pa so sodelovale tudi v uporih v getih (Varšava, Vilna, Bjalistok).

Po ustanovitvi države Izrael so se mnogi pripadniki Betarja pridružili enotam Nahala. Organizacija Betar pa je sodelovala pri nastanku gibanja Herut (Judaica, 1996, 4; 714).

Pomen Betarja je predvsem v njegovi izredni militantnosti in nacionalistični ideologiji. Ta je temeljila na visoki predanosti in čaščenju življenja Trumpeldorja in skrajnem nacionalizmu, ki je bil produkt antisemitskega razpoloženja poljske družbe, od koder je prihajala večina članov. Visoka raven vojaškega urjenja in nacionalistični fanatizem sta prispevala k dobri vojaški usposobljenosti in učinkovitosti podtalne vojaške organizacije Irgun, ki je iz Betarja črpala pripadnike. Po smrti Jabotinskega je Betar postal povsem neodvisno gibanje in nadaljeval z revizionistično politiko. Po ustanovitvi države Izrael je z Irgunom ustanovil stranko Herut, katere naslednica je danes stranka Likud.

6. RAZVOJ JUDOVSKÉ SKUPNOSTI V PALESTINI

6.1. Pomen druge alije in vnos socialističnega elementa 1905-1917

Rezultati prve alije so bili z ekonomskega stališča porazni, večina Judov je živela v mestih in celoten jišuv je bil odvisen od človekoljubne pomoči. Judi so za opravljanje fizičnih del zaposlovali ceneno arabsko delovno silo, kar je sionistično gibanje razumelo kot kontraproduktivno delovanje, saj je bil eden glavnih pogojev nastanka judovske države prehod Judov k produktivni delovni sili (vrnitev Judov k zemlji in produktivnem delu). Hkrati pa je takšno stanje ogrožalo politično in varnostno komponento jišuva ter njen nadaljnji razvoj (Sachar, 2000; 73 in Judaica, 1996, 9;329).

Siromašenje judovskega prebivalstva v Rusiji in vesplošni izbruhi pogromov, so sprožili drugi imigracijski val³² - 2. alija Judov v Palestino. Pripadniki druge alije so bili večinoma privrženci socialistične sionistične ideje, bili so mladi pionirji, ki so že v Rusiji izoblikovali judovsko delavsko sionistično gibanje in obrambne organizacije³³. Pripadniki druge alije so zasedali ključna mesta v političnih institucijah jišuva in kasneje države Izrael (Ben Gurion, Ben Zvi).

Ob prihodu v Palestino so se organizirali v dve socialdemokratski politični stranki, Poalej cijon in Hapoel hacair (Elon, 1971;135), ki sta izvajali politiko Avgoda Ivrit - hebrejskega dela, katerega glavna ideja in naloga sta bila zaposlovanje judovskih delavcev³⁴ v judovskem sektorju ekonomije in ustvarjanje judovskega delavskega razreda (Elon, 1971, 220). Vodila jih je ideja, da je za novo judovsko družbo potreben "novi človek", ki bo s fizičnim delom gradil prihodnost, kmetijstvo pa bo Judom dalo neodvisnost. Novi človek naj bi bil tudi bojevnik, človek, ki se je pripravljen s svojim življenjem boriti za svobodo in

³² Druga alija je trajala od 1904 - 1914 (Judaica; 2; 633), priselilo se je približno 40.000 imigrantov, približno 80 odstotkov je kasneje zapustilo Palestino (Sachar, 2000; 73).

³³ Razna judovska študentska gibanja in posamezne skupine so se pred pogromi organizirali v obrambne skupine. Gibanje Poalei cijon je začelo v začetku 20. stol. pozivati k samoobrambi ter je začelo organizirati milične enote - Heroji siona. V letih 1903 - 05 so bile v večjih krajih vzpostavljene obrambne skupine, ki so se spopadale z množicami, kozaki in carističnimi enotami. (Allon, 1970; 13)

³⁴ V judovski ekonomiji se je politika Avoda Ivrit začela izrecno uveljavljati šele z arabskim uporom, ki je privedel do prostovoljne segregacije obeh skupnosti (Elon, 1971; 222).

ideale (Sachar, 2000; 73, 74). V obdobju druge alije je jišuv pridobil prve politične stranke, samoobrambno organizacijo, kibuc hebrejske medije, hebrejščina je postala jezik jišuva (Gilbert, 1998; 23).

6.2. Balfourjeva deklaracija

Prvi veliki uspeh sionističnih diplomatskih prizadevanj je bila objava Balfourjeve deklaracije, 2. 11. 1917, katere vsebina je podpora britanske vlade, da se v Palestini vzpostavi domovina za judovsko ljudstvo (Baylis, 1999; 11). Deklaracija predstavlja prvo pravno priznanje svetovne velesile, da je Palestina ciljno ozemlje za judovsko državo in predstavlja enega od temeljev neodvisne judovske države v Palestini. Deklaracija je omogočila legalen³⁵ organiziran politični in družben razvoj judovske skupnosti v Palestini v obdobju britanskega nadzora Palestine (1918-1947).

Britanska vlada je objavila deklaracijo z namenom, da pridobi judovsko javno mnenje na stran sil Antante (leta 1917 so centralne sile imele pobudo na bojišču), še posebej pa ameriških Judov. Drugi namen deklaracije in priznanja sionističnih zahtev pa je bil vnos evropskega elementa³⁶ (probritanske judovske populacije) v strateško pomembnem prostoru in zaščita dostopov do Sueškega prekopa (Britannica - Balfour declaration), (Baylis, 1999; 9). Z objavo deklaracije so si Britanci prav tako prizadevali prepričati ruske Jude, da je vztrajanje Rusije v vojni³⁷ in zmaga Antante ključ do izpolnitve judovskih nacionalnih teženj (Gilbert, 1998; 34), (Baylis, 1999; 9), (Sachar, 2000, 102).

³⁵ Otomanske oblasti so leta 1882 prepovedale naseljevanje Judov, kar je povzročilo ilegalno migracijo v Palestino (Judaica, 9; 325).

³⁶ Projekt El Ariš: po sestanku med Herzlom in Josephom Chamberlainom naj bi Sinajski polotok postal avtonomno judovsko območje pod okriljem britanske vlade. Projekt so kasneje zavrnile britanske oblasti (Judaica, 1996, 6; 565).

³⁷ Rusijo je od 1917 pretresala oktobrsko revolucija in boljševiki so si prizadevali skleniti mir s centralnimi silami.

6.3. Razvoj jišuva od 1918 do 1946

Palestina je bila po drugi svetovni vojni na mirovni konferenci v San Remu leta 1920 dodeljena v pooblastilo (mandat) Veliki Britaniji, kot mandatno ozemlje³⁸. Julija 1920 je britansko vojaško oblast nadomestila civilna, ki jo je vodil komisar. Britanska uprava je delovala v smeri izvajanja Balfourjeve deklaracije. Začelo se je obdobje britanske prosionistične politike v Palestini. V tem obdobju je v Palestino prišel tretji imigrantski val, ki je še utrdil moč socialistov, oblikovale so se judovske politične institucije, izvedene so bile volitve v skupščino jišuva. Ustanovljena je bila splošna delavska organizacija Histadrut, obrambna organizacija Hagana, agrarna naselja so se načrtno širila, jišuv je doživel obdobje gospodarskega napredka. Pojavil pa se je tudi organiziran arabski odpor³⁹, ki je nasprotoval kolonizaciji in priseljevanju Judov v Palestino (Gilbert, 1998; 36). V tridesetih letih je v Palestino pričel pritekati nov imigracijski val, ki sta ga vzpodbudila vzpon nacizma v Nemčiji in antisemitsko delovanje poljskih oblasti. Kolonizacija Palestine se je nadaljevala, leta 1936 je izbruhnil arabski upor, ki so ga vodile različne arabske skupine. Upor je bil posledica britanskega ignoriranja arabskih zahtev, njihove prosionistične politike in rasti judovske skupnosti. Sredi tridesetih let je prišlo do razkola v SO, revizionisti so zaradi hegemonije laburistov v Histadrutu in politike samoomejevanja med arabskim uporom izstopili iz SO in ustanovili Novo sionistično organizacijo (NSO) (Gilbert, 1998; 59).

Britanska vlada je 7. avgusta 1936 imenovala *Peelovo komisijo*⁴⁰ za iskanje vzrokov za arabski upor. Julija 1937 je komisija predstavila poročilo, v katerem je predlagala razdelitev Palestine na arabsko in judovsko državo, Jeruzalem pa bi ostal pod mandatom Britanije (Ferfila, 1993; 92). Arabska stran je zavrnila predlog, JA je kljub sporom znotraj sionističnega gibanja sprejela ponudbo. Revizionisti in marksistične skupine so zavračali ponudbo, Mapaj jo je

³⁸ Namen mandata: 1. mandatne oblasti so obvezane, da oblikujejo neodvisno samostojno upravo lokalnega prebivalstva; 2. mandat je začasen in se ukine, ko je prebivalstvo pripravljeno na neodvisno življenje; 3. mandatne oblasti so odgovorne Društvu narodov (Baylis, 1999; 19).

³⁹ Arabski izvršni komite je bil večji predstavnik arabskega nacionalnega gibanja v Palestini (Sachar, 2000; 167).

⁴⁰ Kraljeva komisija za raziskavo v Palestini, ki jo je vodil lord Peel (Britannica - Peel commission).

zagovarjal. V času upora se je sodelovanje med mandatnimi oblastmi in JA poglobilo (Sahar, 2000; 204).

6.4. Bela knjiga 1939

Konec tridesetih let je v Evropi zavlada predvojna atmosfera, Velika Britanija se je začela pripravljati na vojno in je potrebovala politično stabilno stanje v kolonijah ter ozemljih, državah, ki so bile pod njenim političnim vplivom. Pod pritiski arabskih vlad in za zagotovitev miru na Bližnjem vzhodu je britanska vlada izdala maja 1939 novo belo knjigo za Palestino. Bela knjiga je v celoti spremenila dotedanjo britansko politiko v Palestini. Knjiga, ki je bila odsev arabskih pritiskov, je bila temelj nove protisionistične politike Velike Britanije v Palestini. V Beli knjigi so se Britanci odrekli politiki, katere cilj je bila vzpostavitev judovske države v Palestini in naznanili vzpostavitev palestinske države, v kateri bi bili zaščiteni interesi obeh skupnosti. Knjiga še določa, da bo v naslednjih petih letih dovoljeno priti še 75.000 Judom, nato pa nadaljnja imigracija v Palestino ne bo mogoča. Z novo britansko politiko je bil Judom prepovedan ali močno otežkočen nakup zemlje⁴¹ (Mendes, Reinharz, 1995; 613). Bela knjiga je predstavljala za sioniste izdajo Velike Britanije in je predstavljala veliko politično zmago arabske strani. Knjiga je povzročila množično ilegalno imigracijo Judov, ki so jo vodile institucije jišuva in revizionisti. Nova protisionistična politika je povzročila oborožen boj skupine Irgun proti Britancem. JA in Irgun sta v obdobju druge svetovne vojne opustila protibritansko dejavnost in sodelovala z Britanci, kooperativno sodelovanje naj bi pripomoglo k ukinitvi Bele knjige. Politika kooperacije ni obrodila sadov in leta 1945 je Hagana skupaj s Irgunom in Lehi začela oborožen upor proti Britancem. Velika Britanija je maja 1947 prepustila problem Palestine Organizaciji Združenih narodov (OZN). Posebna komisija - United Nations Special Committee on Palestine (UNSCOP) je proučila problem. Večina komisije je predlagala ukinitve mandata in razdelitev Palestine na

⁴¹ Cona A je zajemala 64 % ozemlja v Palestini, tu je bil prepovedan nakup zemlje Judom. Cona B 31 % ozemlja zajema - obalni pas in Negev, nakup Judom dovoljen pod posebnimi pogoji. Cona C: nakup možen (Gilbert, 1993; 32).

judovsko in arabsko državo, povezani v ekonomsko unijo z Jeruzalemom kot mednarodno cono. Manjšina je predlagala dvonacionalno državo. Devetindvajsetega novembra 1947 je generalna skupščina OZN sprejela večinski predlog in s 33 glasovi za, 13 proti in 10 vzdržanimi izglasovala razdelitev Palestine. Britanija je naznanila umik svojih sil do 15. maja 1948 in zavrnila pomoč pri izvajanju sklepa GS OZN (Sachar, 2000; 249/279) (Meir, 1987; 105).

Za Palestino se je začelo krvavo obdobje, 15. maja 1948 je bila razglašena neodvisna država Izrael, ki je v nekaj mesecih porazila arabske vojske in razširila ozemlje. Ozemlja, na katerih bi se morala oblikovati arabska država so postala del Jordanije in Egipta.

V povzetku razvoja jišuva sem izpostavil pomen druge alije, katere pripadniki Ben Gurion, Ben Zvi in drugi so bili voditelji vseh pomembnih politično ekonomskih institucij in so s svojim delovanjem omogočili izpolnitev sionističnega cilja. Opisal sem dva temeljna dogodka, Balfourjeva deklaracija in Bela knjiga 1939, ki sta začrtala razvoj jišuva in njegovih družbenopolitičnih organizacij. Oba dokumenta predstavljata sta usmerjala določeno obdobje v razvoju in življenju Palestine.

7. PREBIVALSTVO IN VPLIV IMIGRANTOV NA RAZVOJ JIŠUVA

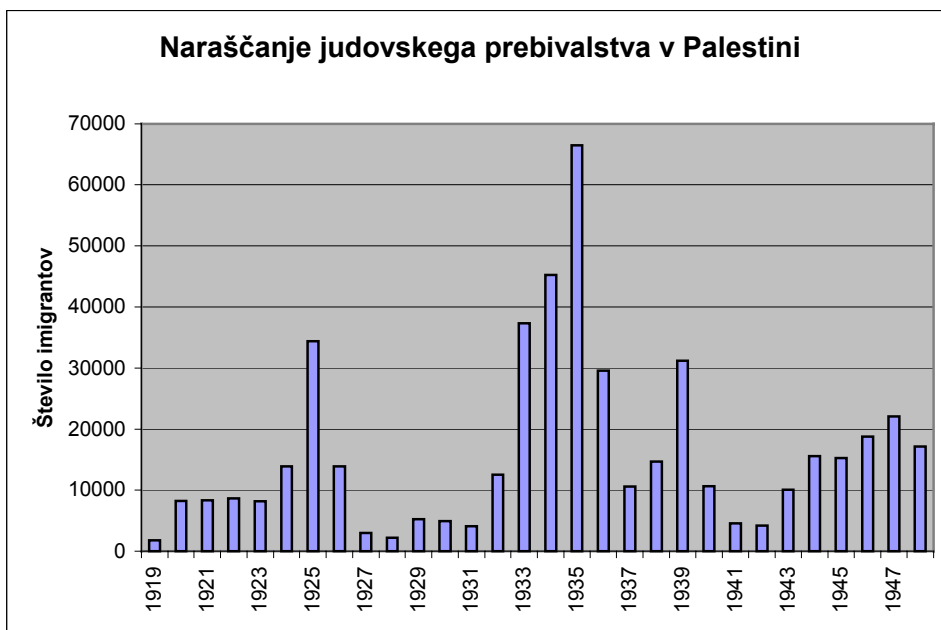
Od leta 1919 do 1923 je potekala 3. alija, ki sta jo vzpodbudili gibanji Hehaluc in Hašomer hacair. Imigranti 3. alije⁴² so bili večinoma obubožani vzhodnoevropski Judi, ki so jih prizadeli oktobrska revolucija in pogromi protirevolucionarnih sil. S tretjo alijo se je v Palestini dodatno okrepilo laburistično gibanje. Razmere v Sovjetski zvezi in prepoved izseljevanja so zavrla gibanje

⁴² Tretja alija (1919 - 1923), čez 35.000 imigrantov, od tega jih je bilo 53 % iz Rusije, 36 % iz Poljske in ostali iz Litve, Romunije, ostalih vzhodnih držav. Iz srednje Evrope (Nemčija, Avstrija, Čehoslovaška, Madžarska) se je priselilo le 800 imigrantov (Judaica, 1996, 2; 633).

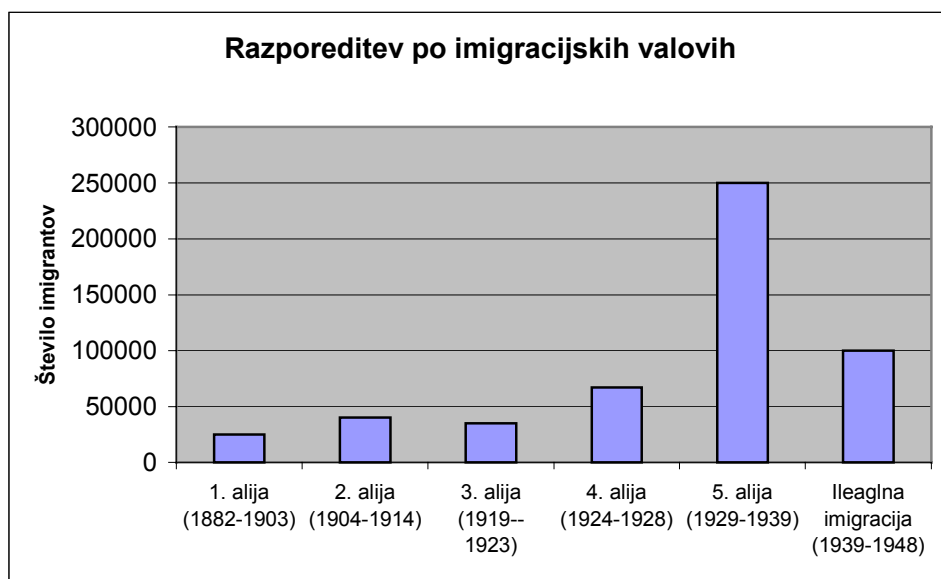
Hehaluc, ki je imelo najmočnejšo bazo v Rusiji. Najštevilčnejša in aktivna judovska skupnost je bila tako odrezana od nadaljnega razvoja jišuva. Od leta 1924 je začel pritekati četrti imigracijski val⁴³, ki se je od prejšnjih razlikoval v socialni komponenti. Imigranti so pripadali srednjemu sloju in so bili večinoma iz Poljske. Ti prišleki so posedovali določeno premoženje in niso nameravali spreminjati življenjskega stila, naseljevali so se v mestih, tako da se je v tem obdobju predvsem hitro širil Tel Aviv. Z vzponom nacizma v Nemčiji se je začela peta alija, bila je najobsežnejši imigracijski val v Palestino. Do leta 1939 je v Palestino prispelo več kot 250.000 Judov. Več kot četrtnina jih je prišla iz Nemčije in z njimi so pritekla v Palestino velika finančna sredstva in kapital. Večinoma so se naselili v mestih in njihovega prihoda ni spodbujala sionistična ideja, temveč so bili žrtve nacizma.

Iz socialne strukture imigrantov je razviden tudi družbenopolitični in gospodarski razvoj jišuva. Razvidno je, da so imigrantski valovi ali alije potekali v konceptu, ki ga je napovedal Herzl: najprej so prihajali obubožani Judje (2.,3. alija), sledilo je prebivalstvo nižjega srednjega in srednjega sloja (4. alija) in na koncu premožni Judje (5. alija).

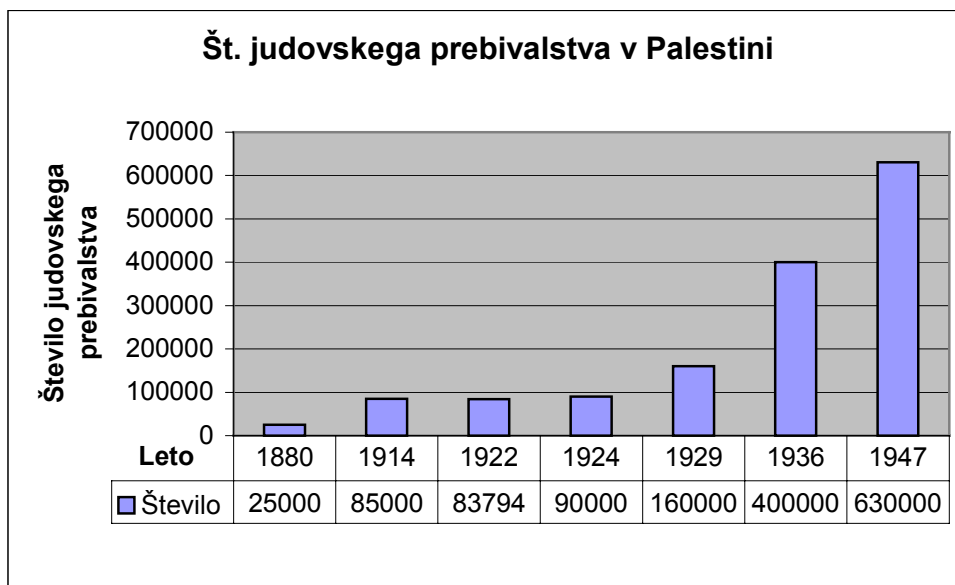
⁴³ Četrta alija (1924 - 1928), približno 67.000 prišlekov, večina iz Poljske, kjer so bili Judje izpostavljeni zakonskim antisemitskim omejitvam (Judaica, 1996, 2; 634).

Graf 1 - Naraščanje prebivalstva (Vir: Sachar, 2000; 156)

Graf 2 - Število imigrantov po imigracijskih valovih
(Vir: Judaica, 1996, 9; 323, 340, 342)

Graf 3 - Število judovskega prebivalstva v Palestini (Vir: Judaica, 1996, 2; 633)

8. POLITIČNA SAMOUPRAVA IN PREDSTAVNIKI SIONIZMA

8.1. Skupščina in narodni svet

Jišuv se je organiziral kot avtonomna samoupravna politična entiteta z vsemi potrebnimi politično vladnimi organizacijami. Klasične atribute suverene države so nadomestili s političnimi, ekonomskimi, socialnimi samoupravnimi telesi, ki so predstavljali avtonomno družbenopolitično entiteto. Tako je parlament nadomestila skupščina, ki je izvolila narodni svet, Va'ad leumita pa si je pri delovanju pomagal s izvršnim odborom. Narodni svet je tesno sodeloval z Judovsko agencijo, ki je bila glavni predstavnik jišuva in sionističnega gibanja.

Najvišji organ jišuva je bil od leta 1920-1948 Asefat hanivharim⁴⁴ - skupščina, ki so jo na volitvah izvolili polnoletni Judi. Skupščina je izvolila Va'ad leumi⁴⁵ - narodni svet, ki se je sestajal večkrat letno in je bil predstavnik

⁴⁴ Izvoljen naj bi bil vsake tri leta, vendar je zaradi političnih sporov, arabsko-judovskih spopadov ter dolgotrajnih pogajanj s mandatnimi oblastmi voljen le štirikrat (Judaica, 1996, 9; 608).

⁴⁵ Vaad leumi je deloval od 10. oktobra 1920 do maja 1948. Ta organ je tesno sodeloval z SO in Judovsko agencijo in je predstavljal jušiv v odnosu do mandatnih oblasti in arabskega vodstva. Ukvarjal se je tudi z nekaterimi notranjimi zadevami jušiva kot je sodelovanje z rabinatom in lokalnimi skupščinskimi sveti. Vaad leumi je služil kot glavno telo palestinskih Judov (Judaica; 1996, 16; 49).

skupščine. Narodni svet je sestavljalo 22-42 članov v njem pa so bile zastopane skoraj vse stranke. Svet je izvolil izvršilni odbor šestih do štirinajstih članov, ki so vodili različne oddelke - za politične zadeve, lokalne skupnosti, rabinat, izobraževanje, zdravstvo, socialno varnost, kulturo in informacije. Mandatne oblasti so šele leta 1928 formalno priznale skupnost Judov v Palestini kot ločeno lokalno skupnost in njeni politični organi so dobili sodna pravnomočja in pravico do pobiranja davkov (Sachar, 200; 136). Najvišji predstavnik jišuva v mednarodni skupnosti in pri britanskih oblasteh je bil do leta 1929 izvršni odbor SO nato pa je to vlogo prevzela Judovska Agencija. Agencija je bila odgovorna za večino političnih zadev, njeni predstavniki so redno poročali skupščini in narodnemu svetu. Politične odločitve so bile večinoma začrtane v tesnem sodelovanju s svetom. Judovska Agencija je imela večje pristojnosti in pooblastila od izvoljenih institucij jišuva. Skupščina in svet sta predstavljali zgolj interese jišuva medtem ko je JA predstavljala tako jišuv kakor interese SO in nesionističnega elementa diaspore, ki je želel pomagati jišuvu in preganjanim Judom.

8.2. Judovska agencija

Izraz Judovska agencija (JA) se prvič pojavi v četrtem členu Društva narodov mandata za Palestino kot dogovor, da bo primerna Judovska agencija priznana kot javno telo, namenjeno za svetovanje in sodelovanje z mandatnimi oblastmi v Palestini v ekonomskih, socialnih in drugih zadevah, ki so v zvezi z oblikovanjem judovskega narodnega doma in interesi judovskega prebivalstva v Palestini. Po tem členu je bila Sionistična organizacija priznana kot takšno telo, dokler sta njena organizacija in statut primerna za mandatne oblasti. Tako je SO zastopala jišuv in sionistično gibanje do leta 1929. SO kot izrazit nacionalistični organ ni uspela pridobiti podpore nesionističnega judovskega telesa, ki je imel veliko finančno in politično moč v diaspori in je nasprotoval ideji sionizma, je pa na različne načine pomagal preganjanim Judom in se zavzemal za ohranjanje judovske identitete. Avgusta 1929 je SO v Zurichu dosegla dogovor z največjo nesionistično organizacijo American Jewish Committee o ustanovitvi razširjenega

predstavniškega telesa z imenom Judovska agencija (Sachar, 2000; 160). Statut organizacije je določal enakost med sionisti in nesionisti⁴⁶ v treh upravnih telesih: 224-članskem svetu, administrativnem komiteju in v izvršnem odboru. Predsednik JA pa naj bi bil predsednik SO, razen če tri četrtine sveta izvoli drugega.

JA je postala glavni politični predstavnik jišuva in je odigrala vodilno vlogo pri odnosu med jišuvom in diasporo na eni strani ter med mandatnimi in drugimi državami, interesi na drugi strani. Kljub željam ustanoviteljev JA nikoli ni delovala neodvisno od SO in princip enakosti ni nikoli zaživel. Do prvega večjega spora v JA je prišlo leta 1937, ko so sionisti sprejeli predlog Peelove komisije, medtem ko so ga nesionisti zavrnil. Ko je sionistična stran sprejela Biltmorov program⁴⁷, pa je pomenilo konec nesionističnega vpliva na JA.

V obdobju pred razglasitvijo države sta JA in Va'ad leumi ustanovila Nacionalni svet 37 članov in Nacionalno upravo 13 članov, ki sta na dan neodvisnosti postala začasni zakonodajni zbor in vlada. Z razglasitvijo neodvisnosti je JA prenesla politične funkcije na vlado države Izrael (Judaica, 1996, 10 29, 30).

Z ustanovitvijo JA so si sionisti zagotovili v mednarodni dejavnosti večji vpliv, saj so uspeli pridobiti tudi nesionistično telo, ki je prebivalo zlasti v zahodnoevropskih državah in ZDA, saj so nesionisti v teh državah zasedali pomembna družbenopolitična ekonomska mesta. Z JA je sionistično gibanje dobilo dostop do velikih finančnih sredstev, ki so jih posedovali "zahodni" Judi. Nesionisti pa so z JA pridobili možnost predstavljanja svoji interesov in vplivanja na svetovno judovstvo, vpogled v porabo sredstev, ki so jih donirali, in vpliv na delovanje SO. Predvsem je z JA pridobilo celotno sionistično gibanje, ki pa je moralo v zameno mnogokrat sklepati kompromise pri svojem delovanju. JA je deradikalizirala sionistično gibanje.

⁴⁶ Nesionist: Jud ali skupina, ki podpira izgradnjo judovskega nacionalnega doma, ne da bi se pri tem identificirala s političnimi cilji, dejavnostjo sionizma (Judaica, 1996, 16; 1103).

⁴⁷ Biltmorski program je deklaracija o vodenju specifične politike sionističnega gibanja v času druge svetovne vojne (sprejet maja 1942). V programu je zapisano da sionizem ne more napredovati pod obstoječim britanskim mandatnim režimom in poziva k naslednjemu koraku, da Palestina postane judovska država in naj Judovska agencija nadomesti britansko mandatno upravo (Gal, 1991; 200).

8.2.1. Pristojnosti Judovske agencije

JA je imela glavni urad v Jeruzalemu in Londonu. Politični oddelek JA v Jeruzalemu je sodeloval in vodil pogajanja z mandatno oblastjo. Jeruzalemski urad je vodil obrambno, finančno, ekonomsko, migracijsko politiko, nadzoroval ustanavljanje novih naselij, podjetij in politiko lokalnih oblasti. Judovska agencija je na vseh področjih intenzivno sodelovala z izvoljenimi političnimi institucijami jišuva. Londonski urad je sodeloval s kolonialnimi službami, zunanjim ministrstvom in s predstavniki diaspore. Agencija je s svojim predstavnikom sodelovala pri komisiji Društva narodov za Palestino.

Razvit sistem lokalne politične samouprave in celotno delovanje jišuva kot avtonomnega političnega subjekta, znotraj katerega je deloval demokratičen parlamentarni sistem s celotno podporo paradržavnih institucij, je omogočil nemoten prehod jišuva v suvereno državo.

9. GOSPODARSKE IN AGRARNE ORGANIZACIJE

9. 1. HISTADRUT

Histadrut - Glavna federacija dela - je organizacija, ki vključuje delavce vseh kooperativnih in kolektivnih agrarnih naselij ter večino industrijskih delavcev. Ustanovili so jo pripadniki laburističnih strank in skupin leta 1920. Histadrut je specifična delavska organizacija, katere aktivnosti presegajo zgolj sindikalne dejavnosti. Glavna federacija dela vključuje marketinške in distribucijske agencije, največje gradbeno podjetje, kreditodajalska podjetja in banke, sindikate in kooperativne skupine v vsaki veji gospodarstva. Organizacija obravnava dohodke in delovne razmere v privatni industriji. Histadrut sodeluje s privatnimi vlagatelji pri razvoju industrije in javnih podjetij. Histadrut je tudi odgovoren za zdravstveno službo in sistem socialnega zavarovanja, njegove izobraževalne aktivnosti vključujejo poklicne in tehnične šole ter sistem

izobraževanja za odrasle. V njegovi lasti so tudi časopisne hiše in založniška podjetja.

Histadrut je zajemal celotno judovsko prebivalstvo, danes vse izraelsko prebivalstvo in v njem so zastopane vse stranke, le v obdobju 1935-1940 je obstajala konkurenčna delavska organizacija revizionistov. Histadrut je demokratična organizacija, ki temelji na volitvah članov (Britannica - Histadrut), (Šobajič, 1982; 405).

Pomen Histadruta pri razvoju jišuva je bil v njegovi izjemni gospodarski moči, saj je nadzoroval večino kmetijstva in industrije, moč pa se je izražala tudi v visoki participaciji judovskega delavstva. Glavno federacijo dela sta nadzorovala Mapaj in laburistično gibanje.

9.2. KOLEKTIVNA IN KOOPERATIVNA AGRARNA NASELJA

Kolektivna agrarna naselja so se začela pojavljati v času druge alije in so predstavljala začetek socialističnega modela gospodarstva v kmetijstvu, Poleg samooskrbe so predstavljala družben kolektiv, kjer sta se v praksi gradila "nov človek" in nova družba. Agrarna naselja so bila primarno sredstvo kolonizacije Palestine in center delovanja judovskih vojaških organizacij. Iz agrarnih naselij so obrambne organizacije črpale motivirane in predane borce, naselja pa so predstavljala tudi logistične in izhodiščne centre za delovanje.

9.2.1. Kibuc - kolektivno agrarno naselje

Pod vplivom socialističnih in marksističnih idej so pripadniki različnih strank ustanovili tip agrarnega naselja, kibuc, prostovoljno združeno skupnost kmetov (SSKJ - multimedijška izdaja), v kateri ni obstajala privatna lastnina, in skupnost kibuca je odgovorna za zadovoljevanje potreb članov. Kibuci so se vzpostavljali na zemljiščih Judovskega nacionalnega sklada. Pomen kibuca je bil v organizaciji in usmerjanju imigrantov, izgradnji "novega človeka". Kibuci so bili tudi instrument širitve judovske navzočnosti v Palestini in so predstavljali nepogrešljiv del obrambnega segmenta jišuva, do leta 1948 je bilo od 291

judovskih naselij 149 kibucov. Kibuci so bili centri delovanja Hagane, predstavljali so logistično podporo in iz njih je prišlo največ častnikov Hagane in pripadnikov Palmaha (Judaica, 10; 963 / 966). Kibuci so zaradi svojega namena in položaja predstavljali enega ključnih stebrov graditve domovine, saj so vplivali na razvoj posameznika, družbe, izgradnjo kmetijskega in industrijskega sistema, velik pomen kibucov pa je prav v obdelovanju in širjenju pridelovalne zemlje. Izrednega pomena za jišuv in kasneje Izrael je imel človeški dejavnik, ki je prišel iz kibucov. Čeprav so pripadniki kolektivnih naselij predstavljali zgolj štiri odstotke prebivalstva, je njihov delež v častniškem zboru do štirikrat višji in tudi v političnem življenju so pripadniki kibucov zavzemali visok delež (Judaica, 1996, 10; 968 in Elon, 1971; 172).

9.2.2. Mošav - kooperativno agrarno naselje

Mošav je kooperativno naselje, ki vključuje značilnosti kooperativnega in zasebnega kmetijstva. Ideja mošava se je razvila skozi iskanje vrste naselja, ki ne bi delovalo zgolj na nacionalnih in socialnih težnjah, zgrajenih na kolektivnih principih kibuca, temveč bi poleg tega izkoriščalo možnosti individualne iniciative in neodvisnega kmetijstva (Judaica, 1996, 11; 435). Prvi mošav je bil ustanovljen leta 1921, do leta 1948 jih je bilo že 58. V času arabske vstaje (1936 - 1939) so mošavi in kibuci v operacijah "stolp in ograja" postali primarno sredstvo ilegalne kolonizacije Palestine.

Mošave so ustanovljale in vodile različne politične stranke. V tridesetih letih se je oblikovalo gibanje mošavov - Tenuat hamošavim, kateremu je pripadala večina kooperativnih naselij. Gibanje je vodila laburistična stranka Mapaj. Tenuat hamošavim je ustanovilo ekonomske in finančne institucije za hitrejši razvoj. Gibanje mošavov je tako posedovalo Skupni podporni sklad, Varčevalni in pokojninski sklad, Skupno zavarovalniško družbo in banko. Gibanje je imelo oddelek za izobraževanje, kulturo, socialno službo za absorbcijo imigrantov in lastno glasilo. Kakor Mapaj so tudi druge stranke ustanovile lastne skupnosti mošavov. Tenuat hamošavim je bil najmočnejša skupnost in ji je leta

1970 pripadalo 212 mošavov s 75.000 pripadniki. Unija verskih mošavov Hapoel Hamizrahi je imela 56 mošavov in 24.000 članov. Kmečka zveza 32 naselij z 10.000 člani. Kooperativni Agrokulturni Center stranke Herut in Betarja 11 mošavov s 4.000 člani. Haoved hacijoni generalnih sionistov je nadzoroval 13 mošavov z 2500 člani. Iz statističnih podatkov je razvidna moč stranke Mapaj (Judaica, 1996, 12; 435).

10. OBRAMBNI SISTEM JIŠUVA - VOJAŠKE ORGANIZACIJE

Herzl si je v delu Judovska država zamislil nevtralni status judovske države. Zato bi ta potrebovala zgolj profesionalno vojsko, opremljeno z vsemi sredstvi moderne oborožitve za zagotavljanje notranjega in zunanjega reda (Jewish state - multimedijška izdaja). Herzl je v pogajanjih za pridobitev ozemlja za judovsko državo trdno vztrajal pri pravici do samoobrambe, tudi če je judovsko ozemlje pod prehodno oblastjo druge države (Judaica, 1996, 3; 412). Zvesto o pravici do samoobrambe izhaja iz judovske zgodovine, ko so bili Judje preganjeni ali nezaščiteni s strani, ki bi jih morala zaščititi. Ruski pogromi, preganjanje in aktivno sodelovanje oblasti pri pogromih so utrjevali to miselnost.

Organizirane judovske samoobrambne skupine so se prvič pojavile leta 1903. Obrambne skupine je organiziral Poalej cijon in so jih sestavljali študenti ter mladi delavci. Začetek organizirane samoobrambe predstavlja vojaška enota Poalej cijon imenovana Heroji Siona, leta 1903 so v mestu Gomel odbili napad vladne vojske. Do leta 1905 so obstajale organizirane obrambne skupine v 42 mestih, skupine so pripadale Poaleju cijonu, Bundu ali nesocialističnim skupinam (Allon, 1970; 13).

10.1 Hašomer

Mnogi med pripadniki druge alije so pripadali samoobrambnim skupinam Poalej cijon. Leta 1907 so v Palestini oblikovali prvo judovsko obrambno skupino Bar Giora, ki je ščitila judovska naselja pred roparskimi napadi lokalnih tolp. Leta

1909 se je skupina zaradi intenzivnih roparskih napadov razširila v obrambno organizacijo Hašomer (stražar). Hašomer je bila številčno omejena enota, ki je leta 1914 imela 40 stalnih pripadnikov, v primeru krize pa bi lahko mobilizirala okoli 300 mož in je bila usposobljena za izvidniško dejavnost ter spopade nizke intenzivnosti. Hašomer je bil leta 1920 razpuščen, njegovi pripadniki pa so se pridružili Hagani (Allon, 1970; 30).

10.2. Judovska legija

Vladimir Jabotinsky in Joseph Trumpeldor sta predlagala britanski vladi formiranje judovske legije v okviru britanskih sil, ki bi se udeležila britanskega prodora iz Egipta v turško Palestino. Leta 1915 je bil formiran Zion Mule Corps s 650 pripadniki in se istega leta udeležil bitke pri Galipoliju. Po umiku britanskih sil je bila judovska enota razpuščena. Intenzivna diplomatska dejavnost Jabotinskega in priprava Balfourjeve deklaracije sta vplivala na oblikovanje judovskega bataljona z oznako 38. kraljevski strelski bataljon, ki se je junija 1918 udeležil bojev v Palestini. Oblikovanje judovske enote v okviru britanskih sil je tisoče prostovoljcev spodbudilo, da so se vpisali v to enoto. Do leta 1919 so bili formirani trije judovski bataljoni s 5.000 pripadniki, vojaška formacija pa je dobila ime Judovski regiment. Do leta 1920 so bili judovski bataljoni demobilizirani in ukinjeni (Allon, 1970; 43), 400 legionarjev pa je pristopilo v Arabsko-judovsko milico, ki so jo oblikovale mandatne oblasti (Judaica, 1996, 9; 75).

Hašomer je bil predstopnja izgradnje celovite obrambne organizacije jišuva. Predvsem pa leži njegov pomen v začetku judovske vojaške tradicije in samostojne samoobrambe, kar je bila vodilna misel pionirjev prve in druge alije. Judovski bataljoni, ki so danes poznani z imenom Judovska legija, niso odigrali opaznejše vloge na bližnjevzhodnem bojišču, so pa predstavljali priznanje sionističnega gibanja in izpolnitev njihovih zahtev po samostojnih vojaških enotah. Njegovi pripadniki so kasneje s svojim znanjem veliko prispevali k izgradnji judovske vojaške organizacije Hagana.

10.3. Judovska obrambna organizacija v Palestini - Hagana

Arabski nasilni protesti proti Balfourjevi deklaraciji in organizirani napadi na judovska naselja leta 1920 so pokazali, da se jišuv ne more zanašati na zaščito britanskih oblasti. Pokazala se je potreba po neodvisni obrambni organizaciji, ki ne bi bila pod tujim nadzorom. Decembra 1920 je Histadrut na ustanovni seji prevzel odgovornost za zaščito in obrambne zadeve jišuva in oblikoval obrambni komite, čigar naloga je bila oblikovanje široko zasnovane obrambne organizacije, ki je postala znana z imenom Hagana (hebr. obramba) (Allon, 1970; 70). V nasprotju s Hašomerjem je nova organizacija zajemala široke množice in bila pod nadzorom judovskih političnih institucij. Vodstvo se je usmerilo v širjenje organizacije, nabavo orožja in urjenje pripadnikov. Poveljnik Hagane bil odgovoren izvršnemu odboru Histadruta; v vsakem mestu je bil lokalni poveljnik Hagane. V dvajsetih letih je imela Hagana nekaj sto prostovoljcev, ki so se urili ob prostih dneh in so bili mobilizirani v času kritičnih dni (judovski prazniki, dan Balfourjeve deklaracije). Hagana je bila ilegalna organizacija vendar ni bila izpostavljena pregonu britanskih oblasti (Milstein, 1996; 8).

Leta 1929 so Palestino pretresli nasilni arabski nemiri. Hagana je doživela popolno reorganizacijo, agrarna naselja so se organizirala v "skupine", vsaka je imela svojega poveljnika. Do leta 1931 jo je priznal celoten jišuv⁴⁸, ustanovljeno je bilo Nacionalno poveljstvo, ki so ga sestavljali trije predstavniki Histadruta in trije nelaburistični člani in je bilo podrejeno Judovski Agenciji. Do leta 1935 so organizirali letne častniške tečaje, komunikacijski oddelek in obveščevalno službo.

Leta 1936 je izbruhnil triletni arabski upor proti britanski oblasti in Judom. JA je razglasila politiko "samooomejevanja". Hagana ni izvajala povračilnih ukrepov zoper arabsko civilno prebivalstvo in se je sprva omejevala zgolj na zaščito judovskih naselij, četrti in transportnih poti. Britanske oblasti so začele sodelovati z JA in ustanovljena je bila Judovska kolonialna policija (JKP), ki je

⁴⁸ Hagana je bila do leta 1931 podrejena Histadrutu, ki so ga vodile laburistične stranke, zato so mnogi politični nasprotniki Hagani kot organizaciji celotnega jišuva oporekali legitimnost (Sachar, 2000; 213).

imela postaje v vseh agrarnih naseljih in judovskih četrtih v mestih. Pod okriljem JKP je Hagana izvajala vojaške aktivnosti in urjenje pripadnikov. Hagana je bila uspešna pri obrambi naselij in mest, ni pa imela ofenzivnih kapacitet in znanj. Hagana je izvajala operacijo "Ograda in stražni stolp", neke vrste ofenzivno operacijo saj so enote Hagane in civilistov s hitrim premikom zasedle območje, kjer je bilo naseljevanje prepovedano in do večera zgradile agrarno naselje. Tako so do leta 1938 zgradili 36 takšnih naselij in s tem utrdili fizično navzočnost na strateško pomembnih območjih (Allon, 1970; 93). Leto po izbruhu upora je Hagana oblikovala teritorialno enoto Pelugot sade, krajše Foš, ki je postala elitna enota, izurjena za ofenzivno delovanje. Enote Foš so prenesle bojevanje na odprto in so se uspešno spopadle z arabskimi upornišskimi enotami. Britanski stotnik Wingate je iz najboljših pripadnikov JKP ustanovil enoto SNS (Special Night Squads), katere namen je bil zaščita naftovoda. Enota SNS je ilegalno sodelovala pri usposabljanju in urjenju enot Foš ter izvajala skupne bojne akcije proti upornikom. Po letu delovanja je britanska vojska kljub uspešnosti enote - napadi na naftovod so se končali - SNS razpustila (Katz, 1999; 3).

Čas upora je pomenil za Hagano obdobje hitrega razvoja, število pripadnikov se je povzpelo na 25.000, organizirani so bili v 20 podružnic. Hagano so po končanem arabskem uporuh reorganizirali. Oblikovan je bil generalštab Hagane, za financiranje Hagane in njenih aktivnosti pa je bil uveden davek kofer hajišuv. Enote Foš so bile razpuščene⁴⁹ in Hagana je oblikovala prostorske enote HIŠ in garnizijske enote HIM.

Teritorialne enote HIŠ so bile pehotne enote namenjene obrambnemu in ofenzivnemu delovanju. HIŠ niso bile stalne enote, delovale so kot neka vrsta teritorialne obrambe in so se lahko mobilizirale v nekaj urah; podrejene so bile regionalnim poveljstvom Hagane. Leta 1947, pred izbruhom 1. izraelsko arabske vojne so bile enote HIŠ teritorialno razdeljene v šest brigad in so tvorile glavni del Haganinih sil. Pripadniki so bili večinoma mladinci med 18. in 35. letom, zastopanost ženskega spola v strukturi HIŠ je bila visoka.

⁴⁹ V vodstvu Hagane in JA so se pojavili strahovi, da bi Foš postal nenadzorovana avtonomna elita (Katz, 1993; 4)

Garnizijske enote HIM so delovale na ravni lokalnih skupnosti, naselij, mestnih četrti. Enote HIM so bile namenjene zgolj obrambi lokalne skupnosti, niso imele manevrskih sposobnosti. Poleg obrambne dejavnosti so prevzele dolžnosti civilne zaščite. Pripadniki so bili slabo izurjeni in oboroženi, sestavljali so jih večinoma starejši ali za boj nesposobni moške, ženske in ultraortodoksni Judje (Williams, 1989; 10).

Hagana je po objavi Bele knjige organizirala ilegalne prevoze imigrantov in z vojaškimi akcijami uničevala britanske materialne zmogljivosti, namenjene za prestrežanje ali zadrževanje imigrantov. V času druge svetovne vojne je sodelovala z Britanci, ki so urili enote Palmaha. Enote Hagane so sodelovale tudi v različnih vojaških operacijah, številni pripadniki Hagane so se pridružili različnim britanskim enotam v boju proti nacizmu⁵⁰. Leta 1945 je zaradi protisionistične politike JA ustanovila Judovsko uporniško gibanje pod vodstvom Hagane, ki sta se mu pridružila Irgun in Lehi (Milstein, 1996, 1; 39). Vojaške operacije omenjenih skupin je usklajevala posebna skupina - Komite X.

Hagana je imela pred razglasitvijo države Izrael 45.000 pripadnikov, enote HIŠ so imele 9.500 pripadnikov, HIM 32.000 in Palmah več kot 3.000 pripadnikov. Hagana je imela predvsem težave z oborožitvijo, saj je premogla le 10.000 pušk, 2.000 mitraljezov in 672 lahkih minometalcev. Veliki napori obveščevalne službe Šaj in JA ter pomoč vseh sionističnih strank in skupin so omogočili, da se je v času vojne Hagana primerno oborožila in v nekaj mesecih porazila arabske vojske (Allon, 1970; 187).

10.3.1. Mladinski organizaciji Hagam in Alumim

To sta bili paravojaški organizaciji, kjer so se mladinci, stari od 14 do 18 let, izurili v osnovah bojevanja. Pripadniki teh dveh organizacij so bili namenjeni za pomožne vojaške operacije, leta 1948 je bila iz njih ustanovljena mladinska organizacija Gadna (Judaica, 1996, 7; 252).

⁵⁰ 32.000 Judov iz Palestine se je pridružilo britanski vojski od oktobra 1939. Ti vojaki so leta 1947 predstavljali jedro Haganinih enot HIŠ in Palmah (Allon, 1970; 140)

10.3.2. *Elitne enote hagane: Palmah*

Napredovanje sil osi v severni Afriki je spodbudilo vodstvo JA in Hagane k ustanovitvi stalnih visoko izurjenih vojaških enot. Devetnajstega maja 1941 je generalštab ustanovil stalne udarne enote Palmah (Pelugot mahac). Poveljnik Palmaha je bil neposredno podrejen poveljniku generalštaba Hagane (Milstein, 1996, 1; 208).

Palmah je bil stalna elitna enota izurjena za izvidniško, diverzantsko in specialno delovanje. Delo v enoti je temeljilo na neformalnih odnosih, konceptualni in organizacijski prilagodljivosti, tesnih odnosih med častniki in vojaki (Sofer, 1998; 147). Posebnost Palmaha je bila v sistemu izobraževanja, vsak pripadnik je bil izurjen za opravljanje častniške dejavnosti za primer hitre razširitve enot. Prvi pripadniki Palmaha so bili bivši člani enot Foš in SNS, novi pripadniki pa so morali pred vključitvijo opraviti selektiven program. Enote Palmaha je sprva oskrbovala in plačevala britanska vlada, ki je v času nemške grožnje sodelovala z JA. Po umiku nevarnosti je Palmah razvil poseben način logistične oskrbe; pripadniki so morali za vzdrževanje enote štirinajst dni delati v kibucih, s čimer so si omogočili pol meseca vojaškega urjenja in delovanja (Allon, 1970; 116). Pripadniki Palmaha so prihajali večinoma iz kibucov, ki so bili povezani z Mapaj ali marksističnimi strankami, pripadali so ideji socialističnega sionizma in so bili prežeti z idejo revolucionarnih pionirjev, graditeljev domovine (Sofer, 1998; 147). Sestavni del Palmaha so bile tudi ženske, ki so opravljale logistične, komunikacijske, sanitetne in druge pomožne naloge.

Palmah so leta 1947 razdelili v tri brigade; Jiftah, Harel in Negev, so med vojno za neodvisnost Izraela (1. Izraelsko arabska vojna) odigrale glavno vlogo pri zmagi Izraela. Enote Palmaha so bile udarna pest in vodilna sila pri vseh večjih operacijah, ki so jih izvajale skupaj z enotami HIŠ. Visoka izurjenost, motiviranost in izkušnost pripadnikov so bili dejavniki, ki so vplivali na visoko uspešnost enote. Novembra 1948 je začasna vlada države Izrael razpustila⁵¹

⁵¹ Poveljstvo Palmaha je nasprotovalo razpustitvi, vendar je izraelska vlada enoto razpustila zaradi njene prevelike avtonomnosti in politične povezanosti s stranko Mapam.

štab Palmaha, enote pa so bile vključene v izraelsko vojsko, Izraelske obrambne sile (Allon, 1970; 116).

Poleg izredne bojne učinkovitosti Palmaha je njegov pomen tudi v izgradnji celotnih Izraelskih obrambnih sil. Način notranjega delovanja enot je bil kasneje deloma prenešen na celotno izraelsko vojsko, bil pa je tudi začetnik izraelskih specialnih sil. Iz vrst Palmaha so prišli mnogi kasnejši izraelski poveljniki generalštaba in politični voditelji⁵² države Izrael.

10.4. Obveščevalni segment obrambnega sistema jišuva

Obveščevalno službo Šaj je ustanovila JA leta 1940, namenjena je bila obveščevalni in protiobveščevalni dejavnosti. Dejavnost Šaja je bila usmerjena proti britanskim in arabskim institucijam. Šaj je bil dejaven pri dobavi orožja za Hagano in pri organizaciji ilegalne imigracije (Payne, 1990, 12). Obveščevalna služba je bila razdeljena na dva oddelka; britanski Šaj je bil predvsem usmerjen v nadzor britanskih oblasti, pridobljene informacije so bile ključnega pomena na diplomatski in vojaški ravni, pri pogajanjih JA z britanskimi oblastmi kakor tudi pri obrambnih nalogah Hagane; arabski Šaj je pil povsem usmerjen proti lokalnim in regionalnim arabskim institucijam (Milstein, 1996, 1; 239).

Mosad alija bet (Institut za ilegalno imigracijo) je bil tajna organizacija, ki jo je ustanovila JA ob objavi Bele knjige. Namen organizacije je bil prevoz ilegalnih imigrantov iz Evrope v Palestino (Payne, 1990; 12).

Obveščevalna služba Šaj predstavlja predhodnico izraelskih obveščevalnih služb. S svojo dejavnostjo je odigrala ključno vlogo pri ustanovitvi države Izrael.

Politika samoomejevanja je omogočila, da britanske oblasti niso delovale zoper Hagano in da so v času arabskega upora institucije jišuva postale neformalni zaveznik in opora britanskim oblastem. Takšna politika je omogočila nemoten razvoj Hagane in oblikovanje legalnih judovskih miličnih enot, SNS in

JKP, ki so dejansko bile pod nadzorom Hagane. Politika samoomejevanja je sicer doživela mnogo kritik in okrepila Irgun, vendar je Hagana s politiko posrednega nastopanja uspela zadržati spopad z Britanci do zadnjega možnega trenutka in v tem času izkoristila dobre odnose s Hagano za svoj razvoj. Hagana je dosegla podporo večine političnih strank in udeležbo celotnega prebivalstva⁵³ v njenih enotah ter s tem izkoristila vse človeške vire in materialna sredstva jišuva. Dne 31. maja 1948 je Hagana postala vojska Izraela z imenom Izraelske obrambne sile.

11. PARAVOJAŠKE JUDOVSKÉ ORGANIZACIJE

Zaradi nestrinjanja s politiko samoomejevanja in uporabo Hagane sta pred nastankom države Izrael nastali dve vojaški formaciji, ki nista bili pod kontrolo političnih institucij jišuva.

11. 1. IRGUN

Irgun cevaj leumi (nacionalna vojaška organizacija), krajše Irgun, je bila formirana leta 1931. Pripadniki Hagane, ki so nasprotovali njeni povsem obrambni namembnosti, in oborožena skupina Betarja so se združili z namenom, da ustanovijo vzporedno judovsko obrambno organizacijo v Palestini, ki bi aktivneje izvajala oborožen boj proti sovražnim arabskim skupinam. Irgun je imel močno podporo med nesocialističnimi strankami (Britannica - Irgun). Ob izbruhu arabske vstaje je v njem Irguna prišlo do vprašanja, kako odgovoriti na arabske napade na civiliste. Aprila 1937 je polovica pripadnikov tri tisoč članske organizacije zapustilo Irgun in se pridružilo Hagani.

Pripadniki Irguna so bili večinoma mladinci poljskega rodu in so pripadali srednjemu sloju. Kakor pri Betarju je Irgun vodila nacionalistična ideja, katere cilj je bil vzpostavitev judovske države na obeh straneh Jordana. Irgun je črpal

⁵² Jicak Rabin, Moše Dajan, Jigal Allon, Hajm Bar-Lev, Uzzi Narkis, Ezer Weizman, Elad Peled ... (Judaica; 1996, 13; 45)

⁵³ Hagani se niso pridružili ultraortodoksni judje in revizionisti.

pripadnike iz Betarja, ki je na Poljskem izvajal organizirano vojaško urjenje v učnem kampu. Rezultat sodelovanja med poljsko vlado in NSO v tridesetih letih je bil vojaški izobraževalni program. Petindvajset pripadnikov je bilo izurjenih do leta 1939 in ti so postali jedro irgunovega poveljniškega in učnega kadra. Irgun je leta 1937 postal vojaško krilo revizionistične NSO, dejansko pa je vodil radikalnejšo politiko in je bil le delno podrejen NSO. Irgun je zavrnil politiko "samooomejevanja" in začel s povračilnimi ukrepi proti arabskim oboroženim skupinam kakor tudi proti arabskim civilistom. Po objavi Bele knjige je Irgun usmeril svojo dejavnost tudi proti predstavnikom britanskih mandatnih oblasti (Weinbaum, 1993; 123). Junija 1940 je objavil premirje do konca druge svetovne vojne in mnogi pripadniki so se zaradi boja proti nacizmu pridružili britanskim vojaškim enotam. Najbolj radikalni pripadniki pa so se odcepili od Irguna in formirali tajno organizacijo Lehi.

Februarja 1944 je Irgun obnovil sovražnosti do britanskih oblasti, ker je kljub vedenju o razsežnostih holokavsta britanska vlada vztrajala pri politiki Bele knjige. Leta 1946 se je pridružil Judovskemu uporniškemu gibanju in zopet sodeloval s Hagano v času 1. izraelsko-arabske vojne. Enote Irguna so se 21. septembra 1948 razpusile in pripadniki so se pridružili Izraelskim obrambnim silam. Vodje Irguna so bili ustanovitelji stranke Herut (Judaica, 1996, 8; 1466).

Enote Irguna so v svojem delovanju pokazale visoko raven discipline, požrtvovalnosti in poguma, druga stran delovanja pa so bili teroristični napadi na arabsko prebivalstvo. Predvsem je velik prispevek Irguna pri ustanovitvi države Izrael v njegovi učinkoviti vojaški dejavnosti⁵⁴, mnogi Irgunovci so kasneje zasedli pomembna mesta v Izraelskih obrambnih silah, in izvajanju ilegalne imigracije. Politična stališča zahteve Irguna in oblikovanje stranke Herut, ki je bila predhodnica današnje stranke Likud, kaže na njegov izreden pomen in njegovo navzočnost v današnjem političnem življenju Izraela. Bivši pripadniki Irguna pa so kasneje zasedli najvišje položaje v izraelski državi. Vprašanje, kako primerno odgovoriti na teroristične napade, pa ostaja še vedno aktualno v Izraelu.

⁵⁴ Irgun si je z drznimi in uspešnimi vojaškimi operacijami pridobil spoštovanje tudi v britanski vojski (Deacon; 1977, 21)

11.2. LEHI

Lohamej herut jisrael (Borci za svobodo Izraela) ali Lehi je bila podtalna organizacija, ustanovljena junija 1940. Nezadovoljni pripadniki Irguna, ki niso podpirali premirja, so oblikovali skupino Irgun cevaj leumi bejisrael, ki se je kasneje preimenovala v Lehi. Lehi je v obdobju druge svetovne vojne usmeril vse sile v napade na britanske vojaške in civilne objekte in osebe. Leta 1946 se je pridružil Judovskemu uporniškemu gibanju in v času 1. izraelsko-arabske vojne sodeloval z enotami Irguna pri razvpiti zasedbi vasi Deir Jasin. Večina pripadnikov se je 29. maja 1948 pridružila Izraelskim obrambnim silam, jeruzalemska skupina je bila prepovedana 17. septembra 1948 (Judaica, 1996, 11; 463). Lehi je bil edina sionistična skupina, ki je poskušala doseči dogovor z nacisti. Januarja 1941 je Lehi predlagal Nemčiji skupno vojaško sodelovanje in rešitev Judovskega vprašanja v Evropi s preselitvijo vseh Judov v Palestino (Weinbaum, 1989; 124). Enota je postala v Evropi sinonim za terorizem, nekateri pripadniki pa so zasedli v Izraelu najvišja politična mesta - Jichak Šamir je bil premier od leta 1988 do 1992.

(<http://www.us-israel.org/jsource/biography/shamir.html>).

12. SKLEP

V diplomski nalogi sem ugotavljal pomen judovskih družbenopolitičnih in vojaških organizacij za nastanek države Izrael. Pri tem sem razdelil politične organizacije v tri glavne ideološke celote in nato predstavil ideološko podstat vsake enote, potem pa najprej na kratko analiziral razvoj stranke in njenih podsistemov ter iz te analize izpeljal sklep o dejanskem pomenu delovanja organizacije za nastanek države Izrael. V naslednjih poglavjih sem s podobnim pristopom analiziral institucije, skozi katere so družbenopolitične organizacije delovale, in sem s tem prišel do nadaljnjih ugotovitev o pomenu judovskih družbenopolitičnih organizacij za nastanek Izraela. Ugotovil sem, da so bile judovske družbenopolitične in vojaške organizacije že od začetka obstoja ključnega pomena za nastanek države Izrael, saj so s postopno gradnjo političnih in ekonomskih institucij uspele ustvariti neodvisno politično družbeno entiteto v Palestini, ki je imela oblikovan celoten demokratičen institucionalni sistem, kakršnega potrebuje država za svoje delovanje. Večje politične organizacije so tudi ustvarile celoten mehanizem za nastanitev in preskrbo imigrantov.

Sovražno okolje je vplivalo na oblikovanje dobro zasnovanega obrambnega sistema in razvoj različnih vojaških organizacij. Prav vojaške organizacije so imele velik vpliv pri gradnji jišuva, saj so zaradi pomanjkanja zaščite formalnih vojaških sil omogočale varno in nemoteno življenje judovske skupnosti, v sklepnih fazi graditve države pa so bile odločilnega pomena za nastanek države.

Druga hipoteza se nanaša na pomen socialdemokratske stranke Mapaj kot najmočnejše stranke v laburističnem gibanju, ki je z gibanjem predstavljala najpomembnejši dejavnik pri razvoju jišuva. Ob analizi razvoja laburističnega gibanja in njegovega najmočnejšega dela stranke Mapaj sem ugotovil, da je stranka na volitvah v organe jišuva dobila relativno večino medtem, ko si je skupaj s ostalimi laburističnimi strankami zagotovila absolutno večino. Tezo potrjuje tudi sam razvoj stranke, saj so bili obe predhodnici stranke in njuni

voditelji soustvarjalci celotnega družbenega sistema judovske skupnosti Palestine. Kolektivna in agrarna naselja so bila produkt socialistične sionistične ideje in laburističnega gibanja, prav tako Glavna delavska organizacija - Histadrut, in iz vrst laburistov so prišli ustanovitelji vojaških organizacij Hašomer, Hagana in njenega elitnega dela Palmah. Tudi pionirska gibanja so v večjem delu sponzorirali laburisti. Hipotezo potrjuje tudi moč laburističnega gibanja na ravni Sionistične organizacije in v številu njenih predstavnikov v Judovski agenciji, ki je bila od leta 1929 najvišji predstavnik tako jušiva kakor sionističnega gibanja. Ob analizi najvišjih mest v institucijah jišuva pa lahko potrdim, da so najvplivnejša politična mesta in mesta v gospodarstvu zasedali prav socialdemokrati, medtem ko so avantgardo pri razvoju Hagane predstavljali člani marksističnih in skrajno levih skupin laburističnega gibanja.

VIRI IN LITERATURA

1. Allon Yigal (1970): Shield of David: The Story of Israel's Armed Forces. Central Press, Jerusalem.
2. Arnoff, Myron J. (1993): Power and ritual in the Israel labor party : a study in political anthropology. M. E. Sharpe, London.
3. Ben Gurion (1964): The Jews and their land. Doubleday-Windfall, New York.
4. Elazar Daniel J. (1990): Israel as a Jewish State. Jewish Political Studies Review Abstracts Vol 2, No. 3, Jerusalem.
5. Elon Amos (1971): The Israelis: Founders and Sons. A Bantam Book, Reinhard and Winston Ltd., New York.
6. Encyclopaedia Britannica (1994 - 1999): Multimedia edition (CD-ROM). Encyclopaedia Britannica Inc.
7. Encyclopaedia Judaica (1996), Keter Publishing House Jerusalem Ltd., Jerusalem.
8. Baylis Thomas (1999): How Israel was won: A concise history of the Arab-Israeli conflict. Lexington Books, Lanham Maryland.
9. Comay Joan (1995): Who's Who in Jewish History: After the period of the Old Testament. Routledge, London.
10. Deacon Richard (1977): The Israeli Secret Service. Hamish Hamilton Ltd., London.

11. Gal Allon (1985): David Ben Gurion and the American Alignment for A Jewish State. Indiana University Press, Indianapolis.
12. Gilbert Martin (1993): The Dent Atlas of Jewish history: from 2000 BC to present day. Doubleday, Transworld publishers Ltd, London.
13. Gilbert Martin (1993): The Dent Atlas of the Arab - Israeli conflict. J M Dent Ltd, The Orion Publishing Group, London.
14. Gilbert Martin (1993): The Dent Atlas of Jewish history. J M Dent Ltd, The Orion Publishing Group, London.
15. Gitelman Zvi (1989): Comparative Politics and the Jewish Political Experience. Jewish Political Studies Review Abstracts, Vol. 1, No. 3., Jerusalem
16. Grad, Anton, Ružena Škrelj, Nada Vitorovič (1995): Veliki angleško-slovenski slovar. DZS, Ljubljana.
17. Herzl Theodor: The Jewish State - multimedijška izdaja.
18. Katz Shmuel (1996): Lone wolf: A biography of Vladimir (Ze'ev) Jabotinsky. Volume 1., 2. Barricade Books Inc., New York.
19. Katz M. Samuel (1999): Israeli elite units since 1948 (Elite series 18). Osprey Publishing Ltd. Oxford.
20. Katz M. Samuel (1993): Israeli Special Forces (the power Series). Motorbooks International Publishers & Wholesalers, Osceola.

21. Kolatt Israel (1982): The Zionist movement and the Arabs. Studies in Zionism No. 5, 1982. [Http://www.tau.ac.il/humanities/publications/zionism/no5/israel/](http://www.tau.ac.il/humanities/publications/zionism/no5/israel/)
22. Meir Golda (1987): Moj Izrael. založba Naprijed, Zagreb
23. Mendes-Flohr Paul & Reinhartz Jehuda (1995): The Jew in the modern world: A documentary history. Oxford University Press, Inc., New York.
24. Milstein Uri (1996): History of the War of Independence: Volume I, A nation Grids for War. University Press of America Inc., Boston.
25. Milstein Uri (1997): History of Israel's war of Independence: Volume II, The First Month. University Press of America Inc., Boston.
26. Mintz Matityahu (1982): Ber Borochof. Studies in Zionism No. 5, 1982. [Http://www.tau.ac.il/humanities/publications/zionism/no5/matityahu/](http://www.tau.ac.il/humanities/publications/zionism/no5/matityahu/)
27. Payne Roland (1990): Mossad: Israel's most secret service. Bantam Press, Transworld Publishers Ltd., London.
28. Rogan L. Eugene (2001): The war for Palestine: Rewriting the History of 1948. Cambridge University Press, Cambridge.
29. Sachar M. Howard (2000): A history of Israel from the rise of Zionism to our time. Alfred A. Knopf, Inc., New York.
30. Saphira Anita (1982): The Orgins of Jewish Labor Ideology. Studies in Zionism No. 5., 1982. <http://www.tau.ac.il/humanities/publications/zionism/no5/anita/>

31. (1994) Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ). Slovenska akademija znanosti in umetnosti; DZS, Ljubljana.
32. Sofer Sasson (1998): Zionism and the Foundations of Israeli Diplomacy. Cambridge University Press, Cambridge.
34. Šobajič Vojimir (1982): Judje in Izrael. Mladinska knjiga, Ljubljana.
35. Virtual Jewish Library: [Http://www.us-israel.org/jsource/biography/shamir.html](http://www.us-israel.org/jsource/biography/shamir.html)
36. Williams Louis (Res.) Lt. Col. (1989): Israeli Defense Forces: A People's Army. Israely Ministry of Defense Publishing House, Tel Aviv.
37. Weinbaum Laurence (1993): A marriage of Convenience: The New Zionist Organisation and the Polish Government 1936 - 1939. East european monographs, Boulder, New York.

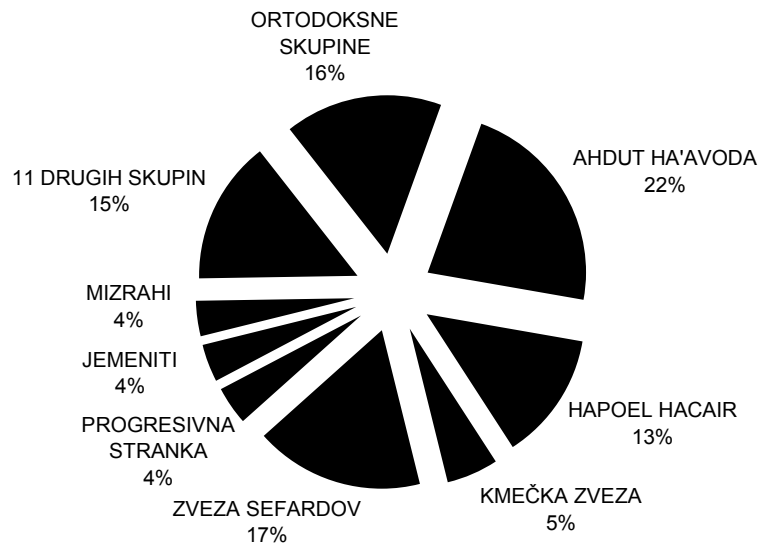
PRILOGA A: TEMELJNA IDEJA SOCIALISTIČNEGA SIONIZMA

Socialistični sionizem: Ideološka utemeljitelja socialističnega sionizma sta bila Nachman Syrkin in Ber Borochof. Socialistična razlaga "trpljenja Judov" temelji na tem, da so Judi povsod zavrženi kot tujek, ker se ukvarjajo z neproduktivnimi ali obrobni gospodarskimi posli. Judovske množice so bile v Rusiji stisnjene v naselitveno območje današnje Ukrajine, Belorusije, pribaltiških držav in Poljske, brez kakršnegakoli vpogleda v sodobni razvoj večinske družbe in njene ekonomije. Bili so posredniki, rokodelci, ki niso bili vezani na osnovne aspekte proizvodnje in še posebej ne kmetijstva, moderne industrije in ostalih oblik prvobitne ekonomske dejavnosti. Socialni sionisti za obstoječe stanje niso krivili Judov, ker so predpostavljali, da za to ni krivo le stoletja trajajoče preganjanje in diskriminacija, temveč tudi "judofobija" nejudovskih kmetov in delavcev, ki so v Judih videli tuje izkoriščevalce ali nezaželene tekmece. Antisemitizem, ki je napadal Jude zaradi njihove obstranske ekonomske vloge, je bil tako izvor fenomena samega, ki ga je obdolževal. Ta začarani krog je vzpostavil "preobrnjeno piramido" judovske ekonomije v diaspori, fenomen judovske nenavzočnosti v produkciji in njihovo številčno večanje z oddaljevanjem od kmetij in tovarn. Zaradi takšnega stanja je bil odhod množic iz Rusije, Romunije in drugih dežel neizogiben in bi po mnenju Borochova končno pripeljal Jude v deželo, kjer bi se oblikovala normalna nacionalna ekonomija, normalna piramida (Judaica, 16; 1047) (Matityahu, 1982; Ber Borochof)

**PRILOGA B: REZULTATI VOLITEV V SKUPŠČINO (ASEFAT HANIVHARIM)
JIŠUVA V LETIH 1920, 1925, 1931, 1944**

V letih 1920, 1925, 1931 in 1944 so potekale v jišuvu splošne demokratične volitve. Zmagovalke vseh volitev sta bili sprva socialdemokratski stranki Ahdut ha'avoda in Hapoel hacair, ki sta se do volitev 1931 združili v stranko Mapaj. Spodaj so prikazani rezultati volitev in deleži, ki so jih posamezne stranke ali skupine dobile v skupščini in narodnem svetu (prirejeno po Judaica, 1996, 9: 664).

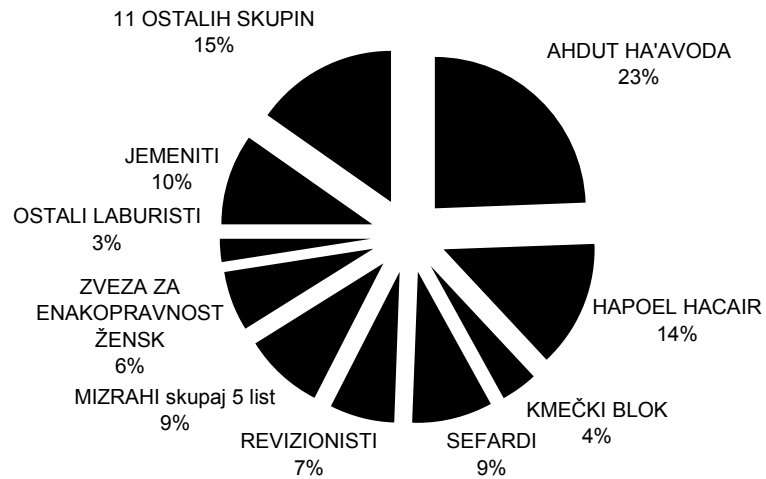
SKUPŠČINA (ASEFAH HANIVHARIM) 19.4.1920

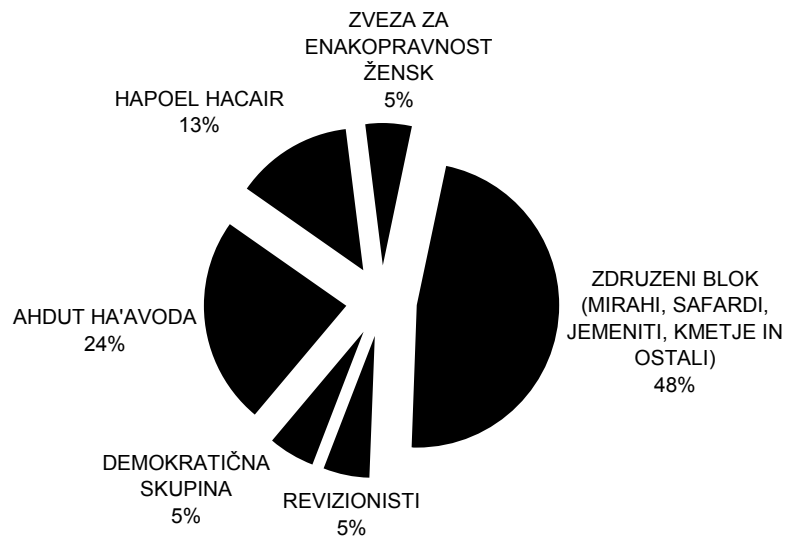
NARODNI SVET (VAAD LEUMI) 19.4.1920

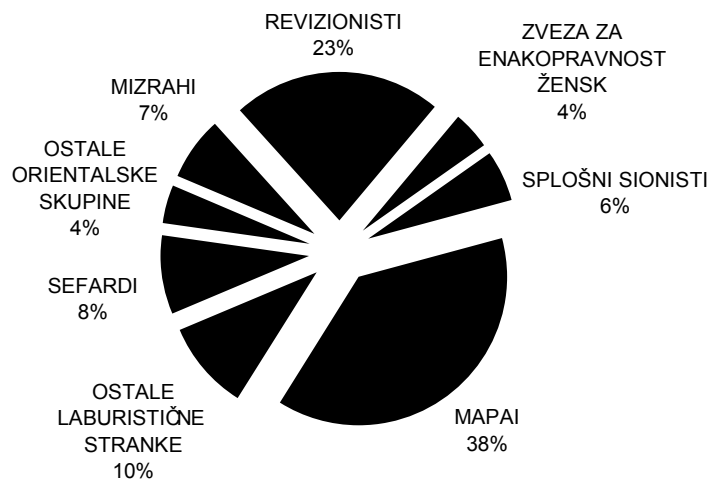
SKUPŠČINA (ASEFAH HANIVHARIM) 6.12.1925

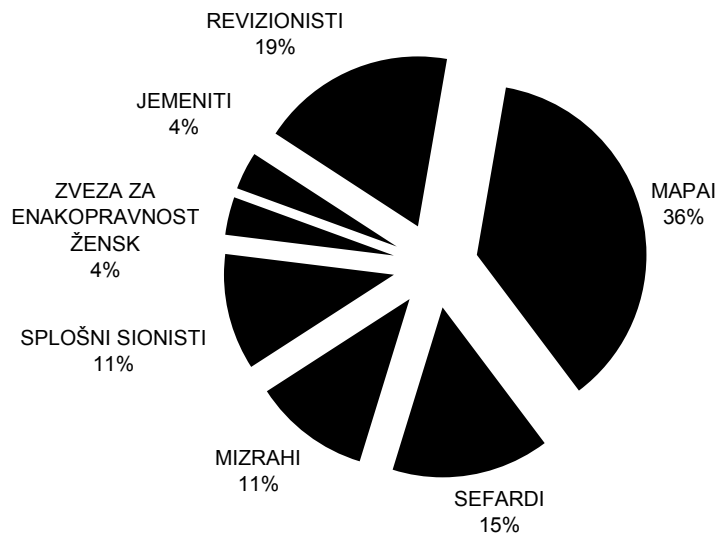
NARODNI SVET (VAAD LEUMI) 6.12.1925

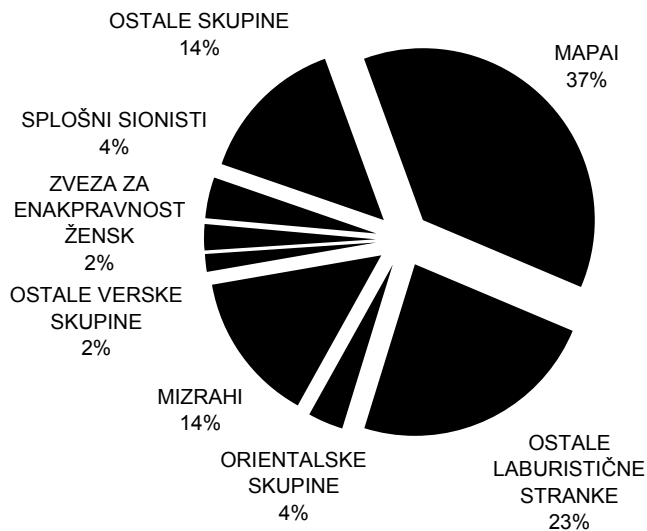
SKUPŠČINA (ASEFAH HANIVHARIM) 5.1.1931

NARODNI SVET (VAAD LEUMI) 5.1.1931

SKUPŠČINA (ASEFAH HANIVHARIM) 1.8.1944

NARODNI SVET (VAAD LEUMI) 1.8.1944

